

ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ»

ТИМОШЕНКО ОЛЕНА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 338.242:330.34

**РЕГУЛЯТОРНІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ**

Спеціальність 08.00.03 – економіка та управління
національним господарством

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Київ – 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у ВНЗ «Національна академія управління», м. Київ.

Науковий

консультант –

доктор економічних наук, професор,
Єрохін Сергій Аркадійович,
ректор,
ВНЗ «Національна академія управління» (м. Київ).

Офіційні опоненти:

доктор економічних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України
Куценко Віра Іванівна,
старший науковий співробітник
відділу природно-техногенної
та екологічної безпеки,
Державна установа «Інститут економіки
природокористування та сталого розвитку
Національної академії наук України» (м. Київ);

доктор економічних наук, доцент
Олешко Анна Анатоліївна,
професор кафедри фінансових ринків
Університет державної фіскальної служби України
(м. Ірпінь);

доктор економічних наук, професор,
Штангрет Андрій Михайлович,
завідувач кафедри фінансово-економічної безпеки,
обліку та оподаткування
Українська академія друкарства (м. Львів).

Захист відбудеться 26 грудня 2016 року о 12.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.889.01 у ВНЗ «Національна академія управління», за адресою: 03151, м. Київ, вул. Ушинського, 15, ауд. 311.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці ВНЗ «Національна академія управління», за адресою: 08201, м. Київ, вул. Ушинського, 15.

Автореферат розісланий 25 листопада 2016 року.

Вчений секретар

спеціалізованої вченої ради
кандидат економічних наук, доцент

І. Ю. Штулер

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Ефективне управління національною економікою та необхідність запровадження дієвих механізмів регулювання рівня економічної безпеки є ключовою проблемою державної політики України в умовах глобального перерозподілу стратегічних ресурсів, посилення впливу транзитивності геоекономічного простору і макроекономічної нестабільності. Сучасний стан національної економіки зумовлений негативним впливом наростаючих зовнішніх викликів і загроз та ескалацією внутрішньодержавної політико-економічної нестабільності. Наростаючими загрозами економічній безпеці національної економіки є зниження конкурентоспроможності галузей економіки, розрив регіональних виробничих зв'язків внаслідок часткової втрати територіальної цілісності, залежність від міжнародних кредиторів, скорочення обсягів та зниження якості надання суспільних благ (освіта, наука, медицина, культура і спорт), макроекономічна стагнація, технологічна відсталість та сировинна зорієнтованість експорту, скорочення обсягів і масштабів інвестиційної діяльності.

Усунення або мінімізація окреслених загроз економічній безпеці, захист національних економічних інтересів можуть бути забезпечені шляхом запровадження дієвого механізму управління економічною безпекою національної економіки.

З огляду на це, проблема розробки і впровадження регуляторних засад забезпечення економічної безпеки національної економіки, здатних адаптувати національну економіку до закономірностей сучасної парадигми глобального поступу, геоекономіки та геополітики є надзвичайно важливою, а її вирішення має стати магістральним напрямом державної політики України.

Теоретичні засади формування механізму гарантування економічної безпеки сформовано у наукових працях зарубіжних вчених-економістів, з-поміж яких: Л. Абалкін, О. Вільямсон, Дж. К. Гелбрейт, Е. Денісон, А. Ілларіонов, Дж. Коммонс, Р. Коуз, Г. Мауль, У. Мітчелл, Х. Моргензан, Х. Моргентау, В. Морунов, Дік К. Нанто, Д. Норт, У. Пірсон, Ш. Роніс, В. Тамбовцев, Р. Фогель, Ф. Хайек та ін.

Напрямам і підходам формування передумов й гарантування економічної безпеки держави присвячено наукові праці вітчизняних вчених, з-поміж яких: О. Амоша, А. Баланда, З. Варналій, Т. Васильцев, О. Власюк, Р. Войтович, В. Геєць, В. Горбулін, Є. Дронь, Ю. Дудко, М. Єрмошенко, С. Єрохін, М. Згуровський, О. Коваленко, Т. Ковальчук, В. Куценко, О. Ляшенко, В. Мартинюк, П. Мекшун, С. Мошенський, В. Мунтіян, Є. Овчаренко, А. Олешко, Г. Пастернак-Таранушенко, С. Пирожков, О. Собкевич, А. Сухоруков, Ю. Харазішвілі, О. Черняк, Л. Шевченко, В. Шевчук, А. Штангрет, Н. Юрків та ін.

Однак, незважаючи на наявність значного масиву теоретико-методологічних і практичних напрацювань, окремі питання концептуального, методологічного та методичного характеру залишились недостатньо

розкритими і потребують ґрунтового дослідження з урахуванням нової економічної реальності та процесів глобалізації. Недостатньо дослідженими залишаються питання розробки дієвих регуляторних засад забезпечення економічної безпеки, потребують обґрунтування пріоритетні напрями створення безпекового економічного середовища в Україні на засадах збереження територіальної цілісності, економічного суверенітету за умов макроекономічної нестабільності й зростаючого впливу глобалізації.

Нагальність вирішення окресленої наукової проблеми зумовили вибір теми, формулювання мети та завдань дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами і темами. Основні положення і рекомендації, що викладено у дисертаційній роботі, є складовою науково-дослідних робіт:

- Національної академії управління «Інноваційно-інвестиційні чинники сталого соціально-економічного розвитку» (державний реєстраційний номер 0116U003934) – особисто автором визначено взаємозалежності та причинно-наслідкові зв'язки між чинниками економічного зростання та обґрунтовано визначальну роль інноваційно-інвестиційної складової щодо забезпечення економічної безпеки національної економіки;

- Київського національного університету культури і мистецтв «Механізм державного регулювання забезпечення економічної безпеки держави» (державний реєстраційний номер 0115U006584) – особисто автором запропоновано концептуальні положення, які полягають у формуванні безпекового економічного середовища, що забезпечуватиме цілісність функціонування національного господарства, економічний суверенітет держави на основі застосування регуляторних інструментів щодо протистояння негативному впливу зовнішніх і внутрішніх збурень;

- Київського національного університету культури і мистецтв «Обґрунтування імперативів інноваційного провайдингу регіону» (державний реєстраційний номер 0115U000561) – особисто автором обґрунтовано механізм забезпечення економічної безпеки на регіональному рівні в контексті впровадження реформи децентралізації, який забезпечуватиме збалансований та фінансово самодостатній соціально-економічний розвиток регіонів на інноваційних засадах;

- Наукового журналу «Економіка і фінанси» (м. Дніпро) «Розробка концепції забезпечення економічної безпеки в умовах глобалізації світової економіки» (державний реєстраційний номер 0113U007516) – особисто автором запропоновано методологічний підхід до оцінювання інтегрального рівня економічної безпеки.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є розробка теоретико-методологічних підходів та регуляторних засад забезпечення економічної безпеки національної економіки й обґрунтування стратегічних пріоритетів створення безпекового економічного середовища в умовах глобалізації.

Досягнення поставленої мети зумовило необхідність виконання наступних завдань:

- проаналізувати генезис наукових поглядів вітчизняних та зарубіжних вчених на вирішення проблеми забезпечення економічної безпеки;
- надати сутнісну характеристику економічної безпеки національної економіки та визначити роль регуляторних засад у її забезпеченні;
- структурувати компоненти економічної безпеки та окреслити їх функції у забезпеченні ефективного функціонування національної господарської системи;
- систематизувати загрози економічній безпеці національної економіки та обґрунтувати необхідність застосування регуляторних засад у контексті створення безпекового економічного середовища України;
- узагальнити теоретико-методологічні основи регулювання економічної безпеки національної економіки в умовах нової економічної реальності;
- обґрунтувати перелік індикаторів, розрахувати вагові коефіцієнти, порогові значення рівня економічної безпеки національної економіки та оцінити вплив функціональних складових на інтегральний рівень економічної безпеки;
- проаналізувати сучасний стан розвитку національної економіки та виявити сучасні тенденції впливу глобалізаційних процесів на економічне зростання й економічну безпеку національної економіки;
- комплексно оцінити ефективність регулювання економічної безпеки національної економіки України у процесі її інтеграції в Європейський Союз;
- обґрунтувати галузево-секторальні, просторово-територіальні та функціональні чинники забезпечення економічної безпеки національної економіки;
- розробити та апробувати економіко-математичну модель інтегрального оцінювання рівня економічної безпеки національної економіки України;
- сформулювати концептуальні засади державного регулювання та розробити регуляторний механізм забезпечення економічної безпеки національної економіки;
- запропонувати пріоритетні напрями створення безпекового економічного середовища країни за умови зростаючого впливу глобалізаційних процесів.

Об’єктом дослідження є процес забезпечення економічної безпеки національної економіки та сукупність управлінсько-економічних відносин, що виникають з цього приводу.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні та регуляторні засади забезпечення економічної безпеки національної економіки.

Методи дослідження. Методологічною базою дисертаційної роботи є фундаментальні положення теорії економічної безпеки та сукупність загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання. Для вирішення поставлених завдань у роботі використані такі методи: теоретичного узагальнення, структурно-логічного аналізу, історико-логічний, аналізу і

синтезу – при формулюванні методологічних засад, авторському трактуванні базових понять і категорій, систематизації загроз та дослідженні генезису наукових поглядів на проблему економічної безпеки національної економіки (розділи 1 та 2); статистичні, економічного, компаративного та системного аналізу, експертних оцінок – при аналізі та виявленні основних тенденцій сталого економічного розвитку в контексті забезпечення економічної безпеки, комплексній діагностиці секторально-галузевих, регіональних та функціональних складових економічної безпеки національної економіки, визначенні й порівнянні рівня макроекономічної безпеки країн ЄС і України в умовах глобалізації (розділ 3); економіко-математичні, кореляційно-регресійний аналіз, системного аналізу, головних компонент, нормування, експертних оцінок – при обґрунтуванні основних індикаторів, розрахунку вагових коефіцієнтів і порогових значень та розрахунку інтегрального індексу рівня економічної безпеки національної економіки (розділ 4); сценарний, прогнозування, системного аналізу, системний, ситуативний та адаптивний – при розробці регуляторного механізму забезпечення економічної безпеки національної економіки та формуванні пріоритетів створення безпекового економічного середовища України (розділ 5); графічний – для наочного зображення економічних явищ, процесів і тенденцій (усі розділи роботи).

Інформаційною базою дослідження є наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених з проблем забезпечення економічної безпеки держави, матеріали Ради національної безпеки та оборони України, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Міністерства фінансів України, Державного казначейства України, Національного банку України, Державної служби статистики України, інших органів державної влади, Організації Об'єднаних Націй, Ради Європи, Європейського комітету статистики, Світового банку, Всесвітнього економічного форуму, Міжнародного валютного фонду. Розрахунки здійснювались за допомогою програмних пакетів Microsoft Excel, Statistica та MathCAD.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає у вирішенні важливого наукового завдання – розробці регуляторних засад економічної безпеки національної економіки, які спрямовані на посилення рівня економічної безпеки та створення безпекового економічного середовища України в умовах глобалізації.

Основні положення, що визначають наукову новизну, полягають у наступному:

вперше:

- розроблено адаптований до реалій сьогодення регуляторний механізм забезпечення економічної безпеки національної економіки, що передбачає формування безпекового економічного середовища та системне поєднання інституційних, структурних, макроекономічних напрямів реформування за пріоритету сталого розвитку національної економіки. Реалізація механізму надасть змогу: у внутрішній політиці забезпечення економічної безпеки – досягти максимально можливого рівня економічної та фінансової

самодостатності національного господарства, виробництва товарів і послуг на основі використання й забезпечення національної приналежності економічних ресурсів (земельних, енергетичних, стратегічних виробничих); у зовнішній політиці – впровадити експансійні засади багатовекторної економічно й фінансово вигідної участі України в регіональних європейських, євразійських та афрозійських союзах, багатосторонніх та двосторонніх торговельно-економічних угодах;

– запропоновано методологічний підхід до здійснення трансформаційних перетворень у державній політиці економічної безпеки України, критеріями ефективності яких є досягнення оптимальних значень індикативних показників та безпекових критеріїв розвитку, підвищення рейтингових позицій України. Розроблений підхід ґрунтується на засадах адаптації державної політики до наростаючих глобальних загроз і викликів, що дозволить системно реалізувати концепт, стратегічну мету, державні імперативи, стратегічні пріоритети, взаємоузгоджені заходи щодо захисту національних економічних інтересів й протистояння або нівелювання викликів і загроз глобального, зовнішньо- та внутрішньоекономічного характеру;

– обґрунтовано пріоритетні напрями забезпечення економічної безпеки національної економіки, впровадження яких передбачає застосування інструментів і важелів протистояння негативному впливу наростаючим внутрішнім і зовнішнім загрозам, згрупованих за функціональними складовими економічної безпеки. Реалізація пріоритетних напрямів дозволить забезпечити самодостатність національного господарства шляхом впровадження державних регуляторних засад щодо: імпортозаміщення та розширення вітчизняного виробництва товарів і послуг із одночасним формуванням високотехнологічної експортно-орієнтованої структури промисловості, реструктуризації сировинної структури експорту; забезпечення енергетичної незалежності національної економіки шляхом нарощування власного видобутку паливно-енергетичних ресурсів та впровадження енергозберігаючих технологій; зниження зовнішньої заборгованості шляхом скорочення нових запозичень, оптимізації структури державного боргу та активізації внутрішніх фінансових ресурсів;

удосконалено:

– структурно-функціональний підхід до дослідження економічної безпеки національної економіки, що на відміну від існуючого, передбачає структурування економічної безпеки за такими видами: а) функціональна структура – включає макроекономічну, зовнішньоекономічну, продовольчу, фінансову, енергетичну, екологічну, інвестиційно-інноваційну, виробничу та соціально-демографічну функціональні складові; б) просторово-регіональна структура – визначає рівень економічної безпеки національної економіки в її ієрархічній конструкції: глобальна економічна безпека → міжнародна і регіональна економічна безпека → економічна безпека національної економіки → економічна безпека регіонів країни → економічна безпека корпорацій → економічна безпека громадян (особистості); в) секторально-галузева структура – включає економічну безпеку сектору нефінансових корпорацій (реального

сектору) та його підсекторів і галузей, сектору фінансових корпорацій (фінансового сектору), сектору загальнодержавного управління, сектору домашніх господарств та сектору некомерційних організацій, що обслуговують домогосподарства;

- методичний підхід щодо оцінювання та прогнозування інтегрального рівня економічної безпеки шляхом послідовного проведення наступних операцій: формування і уточнення оціночних показників; порівняння індикаторів із їхніми пороговими значеннями, їх подальше нормування за методом характеристичних значень з метою приведення в одинимірні величини; встановлення та узгодження вагових коефіцієнтів у розрізі індексів і субіндексів економічної безпеки; розробка економіко-математичних моделей прогнозування рівня економічної безпеки; проведення порівняльного аналізу показників базового прогнозу та сценарних розрахунків, розробка пропозицій щодо дотримання умов, за якими досягається знаходження індексів у оптимальних межах. Інтегральне оцінювання рівня економічної безпеки за запропонованим підходом надає можливість отримати оптимальний прогноз порівняно із існуючими методиками розрахунку рівня економічної безпеки;

- процедуру проведення компаративного аналізу рівня макроекономічної безпеки, що дозволило здійснити рейтингування країн-членів Європейського Союзу та України за можливістю протистояти внутрішнім і зовнішнім загрозам та на цій основі провести типологізацію країн за такими групами: економічно безпечні країни; країни з середнім рівнем економічної безпеки; небезпечні країни;

- інструментарій і алгоритм ідентифікації факторів впливу глобалізації на забезпечення економічної безпеки національної економіки, застосування якого надало змогу виявити такі негативні чинники, що підлягають регулюючому впливу: висока залежність національної економіки від зовнішніх коливань на фінансових ринках; жорсткі вимоги з боку основних кредиторів України; зростання технологічного та структурного розриву з високорозвиненими країнами; залежність від зовнішньої політики стратегічних партнерів та поглинання транснаціональними компаніями внутрішнього ринку України; відтік інтелектуального капіталу та робочої сили за кордон; розширення можливостей для зростання обсягів тіньової економіки через офшорні зони;

дістали подальшого розвитку:

- понятійно-категоріальний апарат теоретичних основ регулювання економічної безпеки національної економіки, шляхом авторського тлумачення дефініції «регуляторні засади економічної безпеки національної економіки», що являють собою сукупність принципів, визначених у нормативно-правових документах, правил, норм, методів, важелів та інструментів, призначених регулювати поведінку суб'єктів економічної діяльності та націлених на вирішення проблем сталого економічного зростання, забезпечення стійкості національної економіки до внутрішніх і зовнішніх загроз та збурень, здатності мінімізувати ризики в умовах нестійкого зовнішнього середовища;

– теоретичний підхід до ідентифікації поняття «загрози економічної безпеки національної економіки», їх систематизації, що дозволило виокремити основні системні ризики, які набувають критичного характеру, а саме: недовіра й неузгодженість дій державних інститутів, негативні тенденції у структурі національного ВВП, нераціональна структура експорту; енергозатратність виробництва; низький рівень інвестиційно-інноваційної привабливості галузей економіки; втрата економічного потенціалу держави через територіальні зміни (Крим, частина Донецької та Луганської областей);

– регіональний підхід до управління економічною безпекою адміністративно-територіальних одиниць України у частині їх типологізації за такими групами: регіони-лідери; стабільні регіони; кризові регіони; регіони-аутсайдери. На основі цього підходу за групами регіонів здійснюється розробка заходів щодо збалансованого соціально-економічного розвитку, фінансової самодостатності в площині проведення реформи децентралізації;

– алгоритм адаптації індикаторів економічної безпеки національної економіки та їх порогових значень до секторально-галузевого виміру з виокремленням організаційного, інноваційного та інвестиційного компонентів, що надало можливість оцінити вплив чинників, які призводять до розвитку або деградації секторів і галузей національного господарства та обмежують формування передумов до забезпечення безпекового економічного середовища;

– регуляторні засади економічної безпеки національної економіки, реалізація яких, на відміну від існуючих, заснована на адаптивному підході, що передбачає прогнозування та швидке реагування органів державної влади на можливі сценарії політико-економічної дестабілізації під впливом глобальних викликів та недопущення втрати стратегічно-важливих земельних, енергетичних ресурсів і подальше перетворення держави на, переважно, сировинно-орієнтовану країну світу.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробці обґрунтованих рекомендацій щодо забезпечення економічної безпеки та впровадження пріоритетних напрямів створення безпекового економічного середовища України в умовах глобалізації.

Основні положення, висновки і рекомендації використані у практичній діяльності:

– Ради національної безпеки та оборони України (довідка № 1588/14-6-2-3 від 01.09.2016 р.) – при розробці системоутворюючих напрямів щодо вдосконалення державної політики економічної безпеки України;

– Міністерства освіти і науки України (довідка № 2.1/10-2186 від 14.09.2016 р.) – при формуванні державної освітньої політики в частині посилення інноваційної складової економічної безпеки України шляхом організації студентоцентристської трьохсторонньої освітньо-інноваційної співпраці підприємницьких структур, вищих навчальних закладів та студентського товариства;

– Громадського об'єднання «Інститут проблем конкуренції» (довідка № 31/23 від 10.03.2016 р.) – при розробці Концепції діяльності до 2020 року в частині формування конкурентоспроможності національної економіки;

– Департаменту економічного розвитку і торгівлі Київської обласної державної адміністрації (довідка № 03-01.17-1367 від 22.09.2016 р.), департаменту економіки Закарпатської обласної державної адміністрації (довідка № 02.1/549 від 06.09.2016 р.); департаменту міжнародного співробітництва та регіонального розвитку Вінницької обласної державної адміністрації (довідка № 1508/07 від 05.09.2016 р.) – пропозиції щодо підвищення рівня економічної безпеки адміністративно-територіальних одиниць шляхом збалансованого соціально-економічного розвитку та забезпечення фінансової самодостатності регіонів;

– Київського національного університету культури і мистецтв (довідка № 1006 від 02.09.2016 р.) – при підготовці навчально-методичних матеріалів та викладанні дисциплін «Економічна безпека держави», «Національна економіка», «Макроекономіка»;

– ВНЗ «Національної академії управління» (довідка № 06-16/76 від 20.09.2016 р.) – при підготовці навчально-методичних матеріалів та викладанні дисциплін «Національна економіка», «Макроекономіка».

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійним науковим дослідженням, у якому висвітлено авторський підхід до забезпечення економічної безпеки національної економіки. Усі наукові результати, що використані в дисертації і виносяться на захист, отримані автором самостійно. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертації використані лише ті ідеї та положення, що є результатом особистої роботи здобувача.

Апробація результатів дисертації. У дисертації викладені результати досліджень автора, що пройшли апробацію на Міжнародних науково-практичних конференціях: «Актуальні проблеми розвитку банківського сектору в Литві, Латвії, Польщі, Росії і Україні» (м. Душники, Польща, 2006 р.), «Фінансове забезпечення економічного і соціального розвитку суспільства» (м. Дніпропетровськ, 2007 р.), «Сучасна наука: теорія і практика» (м. Запоріжжя, 2015 р.), «Шляхи вдосконалення економічного потенціалу країни» (м. Київ, 2016 р.), «Актуальні проблеми економіки 2015–2016 рр.» (м. Київ, 2016 р.), «Актуальні проблеми та перспективи розвитку економіки в умовах глобальної нестабільності» (м. Кременчук, 2015 р.), «Актуальные вопросы экономических наук» (г. Новосибирск, 2015 г.), «Конкурентоспроможність національної економіки», (м. Київ, 2016 р.), «Інформаційна та економічна безпека (INFECO-2016)» (м. Харків, 2016 р.), «Соціально-економічний розвиток України: загрози та виклики в умовах трансформаційних змін» (м. Одеса, 2016 р.), «Вопросы экономики и финансов» (г. Киев – г. Будапешт – г. Вена, 2016 г.), «Реструктуризація глобального простору: історичні імперативи та виклики» (м. Київ, 2016 р.), «Інформаційні технології в культурі, мистецтві, освіті, науці, економіці та бізнесі» (м. Київ, 2016 р.), «Теорія і практика сучасної економіки» (м. Черкаси, 2015 р.);

Міжнародному бізнес-форумі: «Проблеми та перспективи розвитку інноваційної діяльності в Україні» (м. Київ, 2012 р.); Міжнародному науковому форумі «New economics» «Теорія та практика реформування економічних систем» (м. Краків – м. Париж – м. Відень, 2015 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Стратегії розвитку інформаційного, культурно-освітнього та економічного простору України» (м. Київ, 2014 р.).

Публікації. Основні положення дисертаційної роботи представлено у 49 наукових працях, серед яких – 1 одноосібна монографія обсягом 16,4 ум.-друк. арк., 3 монографії – колективні (особисто автору належить 24,9 ум.-друк. арк.), 27 статей у наукових фахових і зарубіжних виданнях (особисто автору належить 17,85 ум.-друк. арк.), з них - 12 статей в виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз, та 18 публікацій у матеріалах конференцій. Загальний обсяг наукових публікацій – 62,45 ум.-друк. арк.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертаційної роботи становить 475 сторінок комп'ютерного тексту. Основний зміст роботи викладено на 360 сторінках. Дисертація містить 65 таблиць, 48 рисунків (з яких 7 рисунків та 9 таблиць займають усю площу – 18 сторінок), 12 додатків на 59 сторінках. Список використаних джерел включає 482 найменування, розміщених на 55 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обгрунтовано актуальність теми дисертаційної роботи; визначено мету, завдання, предмет, об'єкт, інформаційну базу дослідження; показано ступінь розробки проблеми та її зв'язок з науковими програмами і темами; розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів дослідження.

У першому розділі **«Теоретико-методологічні засади регулювання економічної безпеки національної економіки»** узагальнено теоретичні положення регулювання економічної безпеки держави, визначені його функції, принципи, механізми, вдосконалено понятійно-категоріальний апарат, структуровані компоненти та систематизовано загрози економічній безпеці національної економіки.

На основі аналізу основних наукових шкіл і сучасних теорій управління економічною безпекою автором збагачено понятійно-категоріальний апарат терміна «економічна безпека національної економіки». Визначено, що економічна безпека національної економіки – це такий стан захищеності національних економічних інтересів, що забезпечує стійкість національної економіки до внутрішніх і зовнішніх збурень, здатність мінімізувати ризики, які в умовах мінливого зовнішнього середовища набувають критичного характеру. Представлена дефініція трактується у площині розширеного відтворення, тобто здатності національної економіки забезпечувати тенденції до економічного зростання у контексті підвищення конкурентоспроможності та належного позиціонування держави у глобальному економічному просторі.

3 позиції структурно-функціонального підходу автором виділено функціональну, просторово-регіональну та секторально-галузеву структури економічної безпеки національної економіки. Функціональна структура включає макроекономічну, зовнішньоекономічну, продовольчу, фінансову, енергетичну, екологічну, інвестиційно-інноваційну, виробничу та соціально-демографічну складові. Просторово-регіональна структура визначає рівень економічної безпеки національної економіки в її ієрархічній конструкції: глобальна економічна безпека → міжнародна і регіональна економічна безпека → економічна безпека національної економіки → економічна безпека регіонів країни → економічна безпека корпорацій → економічна безпека громадян (особистості). Секторально-галузєва структура включає економічну безпеку сектору нефінансових корпорацій (реального сектору) та його підсекторів і галузей, сектору фінансових корпорацій (фінансового сектору), сектору загальнодержавного управління, сектору домашніх господарств та сектору некомерційних організацій, що обслуговують домогосподарства.

Використання запропонованого підходу дозволило авторові виявити нові виклики і загрози економічній безпеці. Визначено, що основними системними загрозами економічній безпеці національної економіки є:

- нівелювання ролі держави в регулюванні соціально-економічних процесів, відсутність у правлячої еліти стратегічного бачення та політичної волі до інвестування задекларованих статків в економіку країни;
- високий рівень тінізації, у тому числі офшоризації (зростання тіньової економіки у 2015 р. до 40 % ВВП, тоді як у 2000 р. – 37,2 % ВВП);
- зниження купівельної спроможності населення – за межею бідності (критерій ООН – доходи на одну особу менше 5 дол. США на добу за ПКС) знаходиться близько 80 % населення країни;
- воєнно-політична нестабільність, втрата економічного потенціалу Криму, частини Донецької та Луганської областей;
- монополізація національних ринків, яка посилюється транснаціонально-експансійними процесами, недобросовісна конкуренція, рейдерство;
- депопуляція і старіння населення, високий рівень міграції біженців або переміщених осіб (внутрішньої та зовнішньої), стійка еміграція;
- скорочення та погіршення якості надання суспільних благ (оборона і захист, освіта і наука, культура і спорт, охорона здоров'я);
- втручання у внутрішню політику України інших держав та наднаціональних структур.

До основних внутрішньоекономічних загроз в умовах політико-економічної нестабільності віднесено такі:

- всепоглинаюча макроекономічна стагнація – у 2015 р. ВВП України становив лише 56,7 % ВВП 1990 р., економічний спад – 9,9 %, зростання безробіття, стискання інвестиційної активності та погіршення інших макроекономічних показників;
- енергозатратність ВВП, що є найвищою в Європі – майже втричі перевищує аналогічний показник країн-членів ЄС;

- критичний стан зношеності основних засобів, який у 2015 р. сягнув 85%;
- погіршення екологічної ситуації;
- значна нерівномірність економічного розвитку регіонів – ВВП на душу населення м. Києва перевищує аналогічний показник західних регіонів (Тернопільська, Чернівецька області) в 7-10 разів;
- нестабільність національної грошової одиниці: зростання інфляції, яка різко змінюється дефляційними процесами; нестабільність валютного курсу; скорочення доходів населення;
- вимушена мілітаризація економіки, випереджаюче зростання витрат на утримання армії (рівень витрат на посилення обороноздатності України у 2015 р. становив 4 % ВВП проти 2,5 % у 1994 р.);
- зростання боргового навантаження на економіку (відношення державного та гарантованого державою боргу до ВВП – 72 %), дефолтні та переддефолтні ризики;
- руйнація банківської системи, внаслідок якої у 2014 – 2015 рр. визнані банкрутами або знаходились у стадії ліквідації понад 50 банків, а виплати з Фонду гарантування вкладів фізичних осіб сягнули 9 % ВВП;
- зростання залежності національної економіки від міжнародних кредиторів, жорсткі вимоги з боку МВФ щодо реалізації економічних реформ, наслідком яких є орієнтація на прийняття управлінських рішень, що гарантуватимуть виконання боргових зобов'язань із нехтуванням довгострокових вигод держави, суспільства та громадян.

Доведено, що без належної протидії означеним загрозам процеси руйнації економічної системи можуть стати незворотними, а інститут національної безпеки буде обмежений системними перешкодами стійкості, що загрожує втраті цілісності та суверенності держави. Саме тому механізм регулювання економічної безпеки національної економіки має бути спрямований на захист національних економічних інтересів, усунення викликів і загроз та мінімізацію ризиків (рис. 1).

В умовах нової економічної реальності, ефективне функціонування, запропонованого автором механізму можливе лише за умови розробки і реалізації регуляторних засад забезпечення економічної безпеки національної економіки як сукупності принципів, визначених у нормативно-правових документах, правил, норм, методів, важелів та інструментів, що призначені регулювати поведінку суб'єктів економічної діяльності та націлені на вирішення проблем сталого економічного зростання, забезпечення стійкості національної економіки до внутрішніх і зовнішніх збурень, створення передумов до їхнього усунення, забезпечення здатності мінімізувати ризики через прийняття й реалізацію впорядкованих та дієвих управлінських рішень.

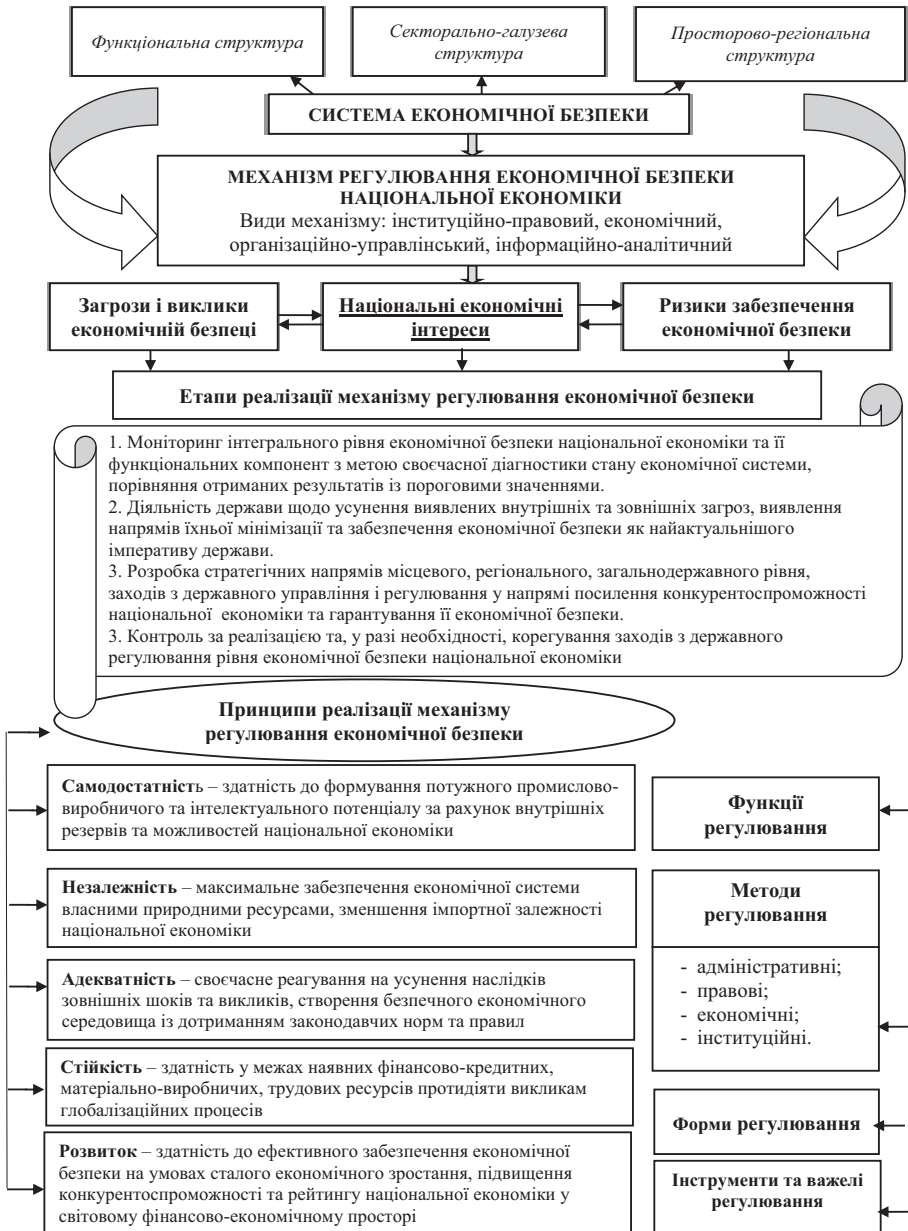

Рис. 1. Механізм регулювання економічної безпеки національної економіки

Джерело: систематизовано автором

Досягнення прийняттого, а в подальшому – високого рівня економічної безпеки національної економіки на основі сформованого автором теоретико-методологічного базису має ґрунтуватись на захисті національних економічних інтересів та мінімізації негативних впливів глобального рівня економічної безпеки, не порушуючи при цьому права і свободи населення країни.

У другому розділі **«Методологічні основи дослідження економічної безпеки національної економіки»** запропоновано методологію діагностування економічної безпеки національної економіки та методичні підходи до визначення інтегрального індексу економічної безпеки національної економіки й субіндексів її функціональних складових.

Забезпечення економічної безпеки національної економіки в умовах посилення деструктивного впливу глобалізації потребує оптимального поєднання ринкових саморегулюючих елементів із методами державного регулювання, що вимагає створення теоретико-методологічного базису оцінювання рівня економічної безпеки. З'ясовано, що своєчасне виявлення потенційних та реальних викликів і загроз, які обмежують соціально-економічне зростання України, потребує комплексної їхньої оцінки, моніторингу та діагностування головних показників (індикаторів) функціонування національної економіки, які мають чутливість і сигнальну здатність попереджувати суспільство, державу та суб'єктів господарювання про глобальні та внутрішні ризики, які пов'язані з волатильністю макроекономічного середовища.

Автором узагальнено основні недоліки і суперечності окремих діючих методичних підходів до визначення рівня економічної безпеки національної економіки та надано пропозиції щодо їх усунення (рис.2).

Визначено, що найбільш прийнятними є наступні методичні підходи до діагностування рівня економічної безпеки, а саме: комплексна оцінка рівня економічної безпеки за її функціональними складовими, що передбачає послідовно: формування інформаційно-статичної бази даних для розрахунку оціночних показників; порівняння отриманих даних із пороговими значеннями та їх подальше нормування з метою приведення у одновимірні величини; встановлення вагових коефіцієнтів у розрізі індексів і субіндексів економічної безпеки; розрахунок інтегрального індексу економічної безпеки з урахуванням структурних компонент.

Підтверджує свою дієвість у діагностуванні факторний аналіз на основі побудови регресійних моделей, що передбачає такі етапи: на базі окремих економічних положень для кожного типу індексів формується перелік змінних, які теоретично можуть вплинути на інтегральний показник. А також сценарне моделювання та прогнозування індикаторів економічної безпеки, що включає такі етапи: розробка економіко-математичних моделей прогнозування рівня економічної безпеки; розробка базового прогнозу індексних показників економічної безпеки; варіантне прогнозування за розробленими сценаріями інтегрального індексу економічної безпеки; порівняльний аналіз показників базового прогнозу та сценарних розрахунків, розробка пропозицій щодо

дотримання умов, за якими досягається знаходження індексів у оптимальних межах.

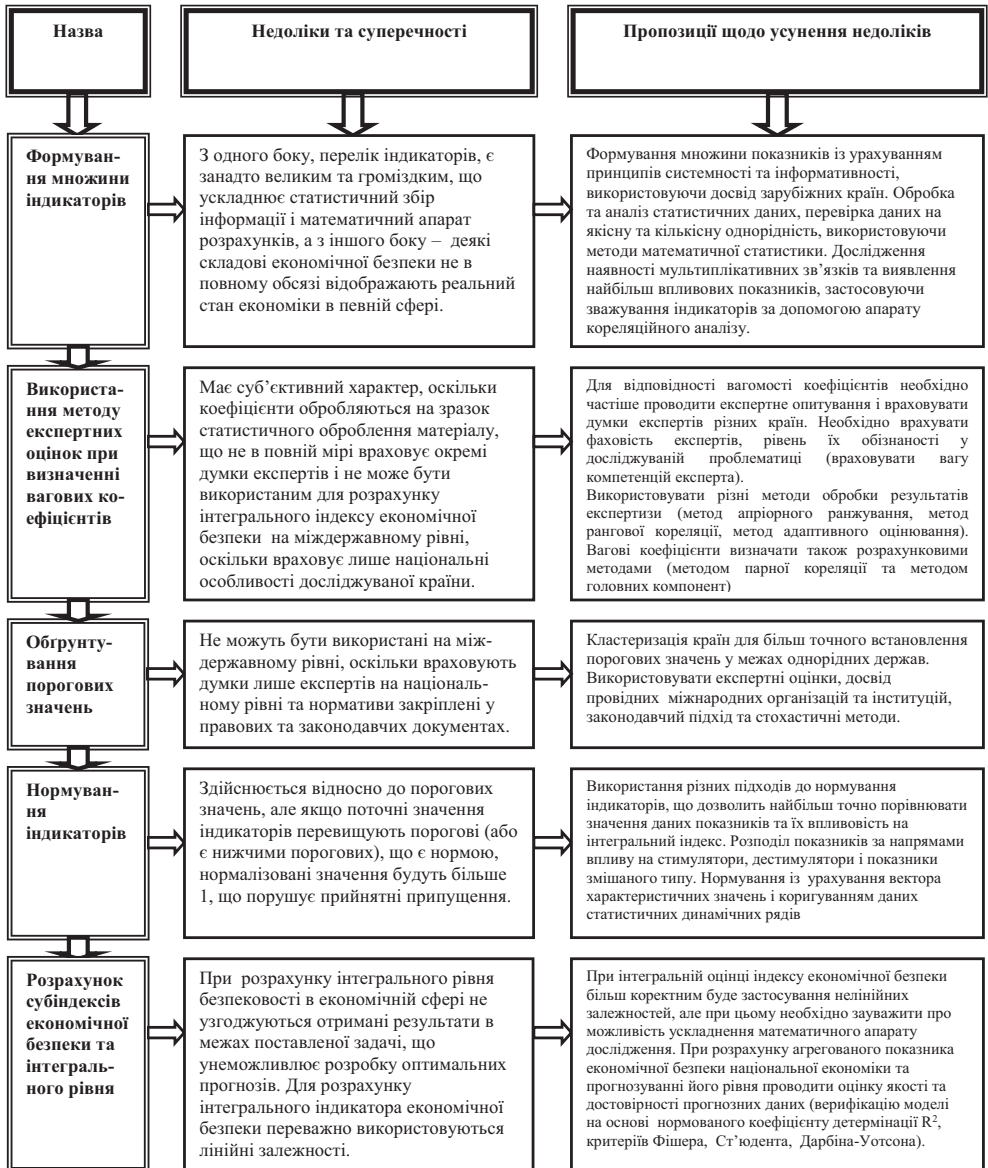

Рис. 2. Основні недоліки та суперечності діючих методичних підходів щодо оцінювання рівня економічної безпеки національної економіки

Джерело: узагальнено автором

У процесі діагностування, оцінювання та моделювання рівня економічної безпеки національної економіки необхідно враховувати, що не існує стану абсолютної безпеки, за якого відсутні будь-які зовнішні та внутрішні загрози, як і не можливо спрогнозувати дію всіх геополітичних, геосоціальних факторів та факторів, що знаходяться у зоні невизначеності.

Діагностика рівня економічної безпеки ґрунтується на визначенні інтегрального рівня економічної безпеки національної економіки за її функціональними складовими та у регіональному і секторально-галузевому вимірах, кожний із яких має свої особливості, що відображаються у формуванні системи показників.

У третьому розділі **«Сучасний стан та аналіз економічної безпеки національної економіки в умовах зовнішніх викликів і загроз»** проведено компаративний аналіз та розрахунок рівня макроекономічної безпеки України і країн ЄС, визначено вплив глобалізації й зовнішньоекономічної інтеграції на економічну безпеку національної економіки.

З'ясовано, що позиціонування України в світогосподарських безпекових процесах відображають міжнародні рейтинги, динаміка індикаторів економічної безпеки та інтегрального індексу макроекономічної безпеки в міждержавному порівнянні.

Проведені розрахунки дали підставу стверджувати, що Україна за досліджуваній період 2000-2015 рр. значно втратила позиції конкурентоспроможності національної економіки у світовому просторі. У 2015 р. порівняно з 2000 р. втрачено позиції за індексом економічної свободи – мінус 33 позиції (162 місце); за рейтингом глобальної конкурентоспроможності – мінус 22 позиції (79 місце).

З огляду на зазначене, у довгостроковій перспективі необхідним є підвищення рейтингових позицій України:

- за індексом глобальної конкурентоспроможності з 79 місця у 2015 р. (зі значенням індексу 4,03) на 20 рейтингових позицій, особливу увагу звертаючи на покращення позицій за субіндикаторами «етика і корупція», «право власності», «зловживання впливом державних інституцій», «марнотратство державних витрат», «безпека», «корпоративна етика», «підзвітність»;
- за індексом економічної свободи з 162 місця у 2015 р. (зі значенням індексу 46,9) на 30 рейтингових позицій, а саме за індикаторами: «свобода інвестування», «захист прав власності», «фінансова свобода»;
- за індексом людського розвитку із 81 місця у 2014 р. (зі значенням індексу 0,747) на 50 пунктів за рахунок збільшення тривалості життя населення до 77 років та підвищення ВВП на душу населення – за ПКС не нижче, ніж 0,75 в середньому по країнам-членам ЄС, що дозволить увійти у ТОП-30 країн за даним показником;
- за індексом екологічної сталості (Environmental Performance Index), із 44 місця у 2016 р. (зі значенням індексу 76,69) на 30 позицій із особливим акцентом на складовій «біорізноманіття та середовище проживання»
- за розміром коефіцієнту Джині на 20 позицій за даними рейтингу Світового банку;

Щодо індексу глобалізації та його соціальної, політичної та економічної складових – поліпшення рейтингових позицій, навпаки, негативно вплинуло на динаміку ВВП та, відповідно рівень макроекономічної безпеки. За результатами дослідження визначено від’ємну кореляцію між динамікою індексу економічної глобалізації та динамікою ВВП (рис. 3).

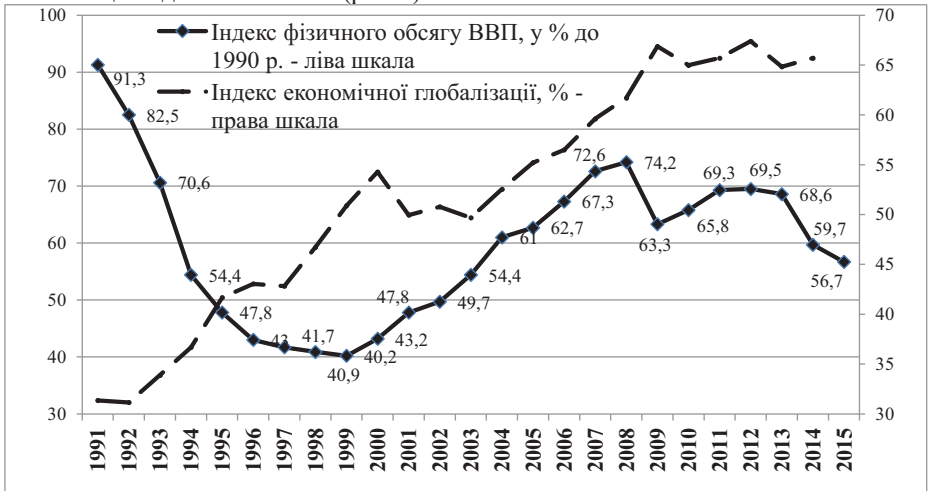

Рис. 3. Динаміка індексу економічної глобалізації та індексу фізичного обсягу ВВП за 1991–2015 рр., у % до 1990 року

Джерело: побудовано автором за даними Державної служби статистики України (динаміка індексу фізичного обсягу ВВП) та за даними Швейцарського Центру дослідження ділової кон'юнктури (динаміка індексу економічної глобалізації).

Це дає підстави стверджувати про негативний вплив економічної глобалізації на національну економіку, що пояснюється її низькою конкурентоспроможністю на глобальному ринку, неефективністю структури та вразливістю до зовнішніх збурень.

Динаміка ВВП випередила динаміку глобалізації у 2000–2008 рр., що пояснюється випереджаючим зростанням попиту країн-імпортерів у сировинних ресурсах та збільшенням світових цін (зокрема, на металеві вироби), та у 2010–2012 рр. – через активну підготовку України до Євро-2012, що зумовило зростання зовнішньоекономічних потоків.

Обґрунтовано, що вплив індексу економічної глобалізації на економічне зростання є найбільш суттєвим у країнах зі слабкими та нерозвиненими економічними інститутами. Так, для України й Росії встановлено переривистий характер залежності індексів економічної глобалізації від ВВП, найбільш вразливою економіка цих країн була в період 1991–2000 рр. Схожі тенденції виявлено у розвитку економічних систем Румунії і Болгарії, але ці країни у процесах глобалізації перебувають у межах стандартного відхилення.

Негативний вплив економічної глобалізації на розвиток національної господарської системи виявляється під дією таких факторів, які підлягають регулюючому втручанням: залежність національної економіки від зовнішніх коливань на фінансових ринках; зростання технологічного та структурного розриву з високорозвиненими країнами; залежність від зовнішньої політики стратегічних партнерів та поглинання транснаціональними компаніями внутрішнього ринку України; відтік інтелектуального капіталу та робочої сили за кордон.

Інтегральний індекс макроекономічної безпеки розраховано за такими індикаторами: темп приросту ВВП, співвідношення ВВП країни на душу населення за ПКС до середнього значення цього показника по ЄС, рівень тіньової економіки, рівень безробіття, рівень довготривалого безробіття, сальдо зовнішньоторговельного балансу, індекс споживчих цін (рис. 4).

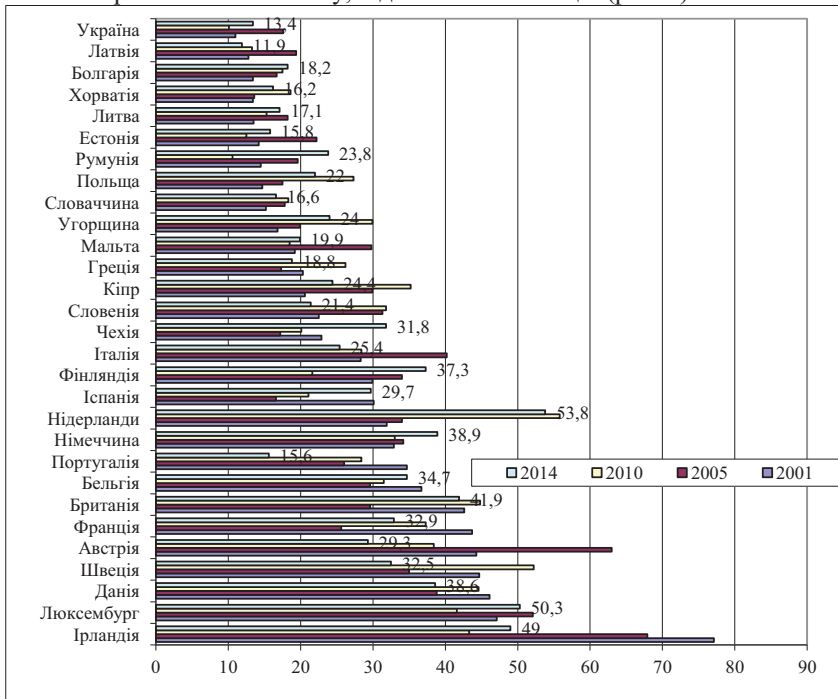

Рис. 4. Динаміка інтегрального індексу макроекономічної безпеки України та країн-членів ЄС за 2001-2014 рр.

Джерело: розраховано на основі авторської методики

Використання компаративного аналізу рівня макроекономічної безпеки дозволило автору сформулювати рейтинг країн-членів Європейського Союзу та України за можливістю протистояти внутрішнім і зовнішнім загрозам та на цій основі провести типологізацію країн за такими групами: економічно безпечні

країни; країни з середнім рівнем економічної безпеки; небезпечні країни. Протягом 2001–2014 рр. Україна займала останні місця у рейтингу і була віднесена до особливо небезпечних країн макроекономічного розвитку (винятком є лише 2005 р., у якому Україна посіла 23 місце серед 29 досліджуваних країн, причому такі країни, як Польща, Греція, Чехія, Болгарія, Хорватія, мали нижчі рейтинги).

Обґрунтовано, що цільовим показником забезпечення макроекономічної безпеки в середньостроковій перспективі є перехід України із кластеру «небезпечні країни» з індексом 13,4 до кластеру «країни з середнім рівнем економічної безпеки» та у довгостроковій перспективі – до групи економічно безпечних країн.

У третьому розділі особливої уваги приділено аналізу зовнішньоекономічної діяльності України в контексті інтеграції України до ЄС. До основних індикаторів рівня зовнішньоекономічної інтеграції віднесено: рівень відкритості економіки, коефіцієнт покриття імпорту експортом, рівень експорту та імпорту, частка РФ та ЄС у загальному обсязі зовнішньої торгівлі, частка інноваційного експорту (табл. 1).

Таблиця 1

**Аналіз показників зовнішньоекономічної інтеграції України
за 2000–2015 рр.**

Роки	Показники						
	Коефіцієнт відкритості економіки, %	Коефіцієнт покриття імпорту експортом, разів	Рівень експорту	Рівень імпорту	Частка РФ в загальному обсязі зовнішньої торгівлі, %	Частка країн ЄС-28 в загальному обсязі зовнішньої торгівлі, %	Частка інноваційного експорту, %
2000	106,1	1,20	0,58	0,48	44,74	29,5	3,2
2001	96,6	1,17	0,52	0,45	43,12	31,2	3,1
2002	94,8	1,21	0,52	0,43	39,79	33,0	2,3
2003	103,3	1,12	0,54	0,49	38,70	35,3	3,5
2004	106,4	1,22	0,59	0,48	38,38	33,4	3,48
2005	92,2	1,03	0,47	0,45	38,83	32,2	1,37
2006	87,8	0,94	0,43	0,45	38,64	34,3	1,77
2007	86,8	0,89	0,41	0,46	38,75	33,8	2,01
2008	94,8	0,86	0,44	0,51	36,23	32,3	1,67
2009	85,2	0,97	0,42	0,43	37,82	31,1	2,36
2010	94,8	0,95	0,46	0,49	40,19	29,7	1,99
2011	104,5	0,93	0,50	0,54	41,40	29,7	1,67
2012	98,6	0,90	0,47	0,52	38,59	29,3	2,35
2013	88,4	0,92	0,43	0,46	35,37	32,2	2,3
2014	95,8	1,08	0,50	0,46	29,63	35,8	1,7
2015	107,5	1,10	0,56	0,51	17,60	37,2	1,3

Джерело: власні розрахунки та дані Державної служби статистики України.

Виявлено, що із зростанням рівня відкритості економіки показники покриття імпорту експортом та рівень експорту погіршуються, що свідчить про низький рівень конкурентоспроможності національної економіки на зовнішніх ринках.

У четвертому розділі «**Організаційно-економічні передумови системного регулювання економічної безпеки**» проаналізовано чинники забезпечення економічної безпеки України у функціональному, секторально-

галузевому, просторово-регіональному вимірі, обґрунтовано перелік індикаторів, їх порогові значення та розраховано інтегральний індекс економічної безпеки національної економіки загалом і за її функціональними складовими.

Доведено, що у секторально-галузевому вимірі система критеріїв забезпечення економічної безпеки має включати інвестиційну, інноваційну та організаційну компоненти. За цими критеріями виявлено, що найвищий рівень економічної безпеки мають сільське господарство та ІТ-сектор.

Ключове місце в побудові ієрархічної структури економічної безпеки національної економіки займає її регіональна складова. Розрахунки найбільш репрезентативних функціональних компонентів економічної безпеки дають підставу стверджувати про регіональні відмінності розвитку територій України та структурувати їх за рівнем економічної безпеки. Територіями з проявами кризових явищ визначено Луганську, Донецьку, Чернівецьку та Полтавську області. Регіонами-лідерами у напрямку забезпечення економічної безпеки країни визначено Харківську та Львівську області. У цьому контексті пріоритетним напрямом зміцнення рівня економічної безпеки регіонів-аутсайдерів є належне забезпечення фінансової підтримки зі сторони держави, тоді як для регіонів-лідерів доцільним буде запровадження інвестиційно-інноваційної моделі розвитку.

На основі авторської методики розраховано інтегральний індекс, що передбачає визначення вагових коефіцієнтів з виокремленням переліку індикаторів економічної безпеки за функціональними складовими.

Розраховано вагові коефіцієнти (експертним методом та методом головним компонент) первинних показників з подальшою верифікацією їх на інтегральний індекс економічної безпеки національної економіки для визначення найефективнішого методу вирішення конкретної задачі. Узагальнено алгоритм проведення експертного опитування та обробки результатів експертизи. Визначення узгодженості оцінок експертів (за коефіцієнтом конкордації) здійснено для підтвердження вірності гіпотези про те, що експертну оцінку можна використовувати для визначення важливості певних параметрів, що використовуються в дослідженні та можуть відіграти важливу роль в прогнозуванні.

Коефіцієнт конкордації (відсутні зв'язані ранги) обчислюється за формулою:

$$W = \frac{12R}{m^2(n^3 - n)}, \quad (1)$$

де m – кількість експертів, які прийняли участь в анкетуванні; n – кількість об'єктів, які оцінюються.

Величина R обчислюється за формулою:

$$R = \sum_{i=1}^n \left(\sum_{j=1}^m S_i - \bar{S} \right)^2, \quad (2)$$

де $\bar{S}$ – оцінка математичного сподівання; S_i – середня колективна оцінка із урахуванням компетентності експертів.

Обчислення коефіцієнтів конкордації показали, що достатньо висока узгодженість думок експертів спостерігається за показником інвестиційно-інноваційної ($W=0,856$), соціально-демографічної ($W=0,902$), екологічної складової ($W=0,925$), найвищої узгодженості експерти досягли при оцінюванні фінансової складової ($W=0,932$).

Коефіцієнт значущості для кожного фактору обчислюється за формулою:

$$K_j = \frac{2(mn - S_j)}{(mn(n-1))}. \quad (3)$$

Оскільки розрахунок вагових коефіцієнтів за методом експертних оцінок вносить вагу суб'єктивізму при комплексному оцінюванні рівня економічної безпеки національної економіки, автором розраховано коефіцієнти вагомості за методом головних компонент.

Вектор коефіцієнтів вагомості являє собою власний вектор кореляційних матриць функціональних складових економічної безпеки:

$$\lambda_{\max}^i = \max_j [\text{eigenvals}(K_i)], \quad (4)$$

$$SV_i = \text{eigenvec}(K_i \lambda_{\max}^i), \quad (5)$$

де $K_{i,(i=1,2,\dots,9)}$ – кореляційні матриці функціональних складових; $\lambda_{\max}^i$ – максимальне власне значення матриці K_i ; $\text{eigenvals}(K_i)$ – функція для обчислення власних значень матриць; SV_i – вектор коефіцієнтів вагомості i -ої складової.

Метод головних компонент дозволив зменшити розмірність сукупності даних, які включають великий масив взаємопов'язаних змінних за максимально можливого збереження варіації всередині сукупності даних (апробація запропонованої методики передбачала аналіз понад 65 первинних індикаторів). Динаміка індикаторів економічної безпеки, її порогові значення та вагові коефіцієнти наведено в табл. 2.

Таблиця 2

Динаміка індикаторів економічної безпеки національної економіки України в розрізі основних функціональних складових за 2000-2015 роки

Назва індикатора	Роки					Порогові значення		Ваговий оєф.
	2000	2005	2009	2014	2015	крит.	отт.	
Макроекономічна безпека								
Відношення обсягу ВВП на одну особу до середнього значення в країнах-членах ЄС-28	0,038	0,069	0,078	0,084	0,066	0,1	0,5	0,214
Рівень тінізації економіки, % ВВП	37,2	28,0	39,0	43,0	40,0	25	10	0,279
Рівень безробіття, %	11,6	7,2	8,8	9,3	9,1	9	5-7	0,257
Темп приросту ВВП, %	5,9	2,7	-14,8	-6,6	-9,9	0	10	0,250
Соціально-демографічна безпека								
Чисельність наявного населення, % до рівня 1990 року	95,3	90,8	88,8	82,9	82,7	85	110	0,136
Очікувана тривалість життя при народженні, років	67,72	67,96	69,29	71,37	71,38	60	80	0,145

Продовження табл.2

Частка населення похилого віку в загальній чисельності населення, %	13,8	15,9	15,8	15,3	15,6	18	12	0,167
Співвідношення сумарних доходів найбільш та найменш забезпечених 20% населення, разів	4,5	3,5	3,6	3,1	3,2	10	5	0,090
Обсяг витратків зведеного бюджету на охорону здоров'я, % від ВВП	2,8	3,5	4,0	3,6	3,5	10	4	0,093
Військові витрати, % від ВВП	3,64	2,79	2,95	3,06	4,0	2	4	0,203
Рівень злочинності, к-сть злочинів на 1000 наявного населення	11,5	10,4	9,5	12,3	13,2	14	3-5	0,166
Виробнича безпека								
Ступінь зносу основних засобів промисловості, %	48,8	57,9	61,8	60,3	76,9	60	10	0,373
Ступінь зносу основних засобів у будівництві, %	49,2	45,1	46,0	54,4	53,0	60	10	0,37
Урожайність основних зернових та зернобобових культур, ц з 1 га площі збирання	19,4	26,0	29,8	43,7	41,1	15	125	0,257
Продовольча безпека								
Рівень рентабельності підприємств галузі сільського господарства, %	-1,0	6,8	13,8	25,8	20,3	5	25	0,363
Виробництво зерна на одну особу за рік, т	0,497	0,807	0,856	1,405	1,400	0,6	0,9	0,362
Питома вага споживчих витрат у сукупних витратах домогосподарств, %	64,0	56,6	50,0	51,9	53,1	60	30	0,275
Енергетична безпека								
Знос основних виробничих фондів підприємств паливно-енергетичного комплексу, %	46,6	60,6	62,2	61,4	82,6	15	70	0,409
Енергоємність ВВП, кг умовного палива/дол. США	0,836	0,518	0,387	0,348	0,310	0,25	0,70	0,250
Частка власних джерел у балансі паливно-енергетичних ресурсів, %	55,3	54,1	69,3	72,8	70,4	80	40	0,341
Екологічна безпека								
Індекс екологічної сталості	51,0	44,7	74,1	49,01	79,69	40	100	1
Інвестиційно-інноваційна безпека								
Питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової, %	9,4	6,5	4,8	2,5	1,4	3	10	0,237
Питома вага підприємств, що займалися інноваціями, %	18,0	11,9	12,8	16,1	17,3	8	20	0,273
Питома вага підприємств, що впроваджували інновації, %	14,8	8,2	10,7	12,1	15,2	8	20	0,268
Рівень інвестування (відношення капітальних інвестицій до ВВП), %	18,0	25,2	21,1	12,9	12,7	19	30	0,222
Зовнішньоекономічна безпека								
Коефіцієнт відкритості економіки, %	106,1	92,2	85,2	95,8	107,5	100	60	0,285
Рівень імпорту, %	0,48	0,45	0,43	0,46	0,51	50	20	0,247
Рівень експорту, %	0,58	0,47	0,42	0,50	0,56	50	40	0,230
Питома вага провідної країни в загальному обсязі зовнішньої торгівлі, %	44,70	38,83	37,82	29,63	17,6	25	10	0,238
Фінансова безпека								
Бюджетно-податкова та боргова безпека								
Відношення обсягу сукупних платежів з обслуговування та погашення зовнішнього державного боргу до доходів державного бюджету, %	13,3	2,9	9,0	12,7	14,5	15	3	0,253
Відношення обсягу державного та гарантованого державного боргу до ВВП, %	43,7	17,7	34,8	53,0	72,3	60	15	0,243
Рівень перерозподілу ВВП через зведений бюджет, %	26,2	30,4	29,9	29,1	33,0	37	18	0,253
Податкова справедливість	0,93	0,71	0,75	0,80	0,58	0,5	1,0	0,110
Рівень податкового навантаження, % до ВВП	18,4	22,2	22,8	23,2	25,6	40	20	0,142
Грошово-кредитна та валютна безпека								
Обсяг готівки, % до ВВП	7,26	13,64	17,19	18,05	14,6	10	5	0,245
Валові міжнародні резерви України, місяці імпорту	0,9	5,8	6,3	1,5	3,74	3	6	0,216
Частка кредитів в іноземній валюті в загальному обсязі наданих кредитів, %	46,01	43,32	50,84	46,31	53,85	50	20	0,203
Обсяг іноземної валюти відносно гривневої маси (рівень доларизації), %	23,26	23,59	31,67	32,16	32,3	30	15	0,236
Питома вага довгострокових кредитів у загальному обсязі кредитів, наданих комерційними банками, %	17,95	61,77	68,1	59,53	55,38	25	60	0,130
Банківська безпека								
Частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків, %	13,3	19,5	35,8	32,5	43,3	60	20	0,265
Частка простроченої заборгованості за кредитами у загальній сумі кредитів, %	11,3	2,1	9,4	13,5	22,1	7	2	0,240
Достатність (адекватність) регулятивного капіталу (H2), %	15,53	14,95	18,08	15,6	12,74	15	10	0,249
Рентабельність капіталу, %	-0,45	1,39	-32,5	-30	-51,9	5	20	0,246

Джерело: розраховано і сформовано за авторською методикою

Порогові значення індикаторів економічної безпеки залежно від їх економічного змісту визначено з урахуванням вимог міжнародних фінансово-економічних організацій, ЄС, вимог діючого законодавства, статистичних методів та нової економічної реальності.

Узагальнена формула розрахунку інтегральних індексів функціональних складових економічної безпеки має вигляд:

$$X_m = \sum_{i=1}^n d_i z_i, \quad (6)$$

де X_m – агрегований показник / субіндекси функціональної складової економічної безпеки, де $m = (1, 2, 3, \dots, 9)$; d_i – ваговий коефіцієнт, що визначає ступінь внеску i -го показника в інтегральний індекс функціональної складової економічної безпеки; z_i – нормалізована оцінка i -го індикатора.

Інтегральний індекс економічної безпеки національної економіки розраховано на основі вагових коефіцієнтів, визначених експертним шляхом за кожною функціональною складовою (табл. 3). Експертна оцінка надала можливість сформулювати пріоритетність кожного з індикаторів економічної безпеки національної економіки.

Таблиця 3

**Динаміка інтегрального індексу економічної безпеки
національної економіки та його функціональних складових**

Змінні	Назва показника	Роки*								Ваговий Коефіцієнт**
		2000	2005	2008	2009	2010	2013	2014	2015	
x_1	Макроекономічна безпека	0,289	0,393	0,396	0,174	0,346	0,300	0,182	0,125	0,103
x_2	Продовольча безпека	0,479	0,411	0,328	0,600	0,609	0,650	0,728	0,664	0,133
x_3	Зовнішньоекономічна безпека	0,599	0,585	0,425	0,524	0,484	0,463	0,477	0,392	0,100
x_4	Енергетична безпека	0,512	0,464	0,554	0,542	0,531	0,578	0,579	0,580	0,111
x_5	Інвестиційно-інноваційна безпека	0,686	0,454	0,554	0,391	0,376	0,518	0,456	0,439	0,110
x_6	Соціально-демографічна	0,516	0,446	0,463	0,472	0,448	0,432	0,408	0,424	0,101
x_7	Фінансова безпека	0,384	0,665	0,544	0,398	0,396	0,384	0,229	0,252	0,112
x_8	Виробнича безпека	0,521	0,438	0,485	0,412	0,373	0,417	0,347	0,355	0,129
x_9	Екологічна безпека	0,490	0,500	0,790	0,750	0,630	0,480	0,520	0,608	0,101
$y = 0,103x_1 + 0,133x_2 + 0,100x_3 + 0,111x_4 + 0,110x_5 + 0,101x_6 + 0,112x_7 + 0,129x_8 + 0,101x_9$ *де y - інтегральний показник економічної безпеки; $x_1, x_2, x_3, x_4, x_5, x_6, x_7, x_8, x_9$ - значення індексів функціональних складових економічної безпеки										
Інтегральний рівень економічної безпеки		0,497	0,482	0,499	0,474	0,467	0,474	0,442	0,431	1

Джерело: * Розрахунки проведено на основі динамічних рядів за 2000-2015 рр. з використанням програмного продукту – MathCAD (методом головних компонент); ** Експертне опитування проведено на основі анкетування експертів, які сформували пріоритетність кожної складової економічної безпеки, із урахуванням узгодження їх думок та рівня компетентності. Експертна оцінка проведена і узагальнена станом на 30.05.2016 р.

На основі проведених розрахунків автором визначено, що існує стала тенденція до падіння рівня економічної безпеки національної економіки, темпи якого прискорились у 2014 – 2016 роках (рис. 5).

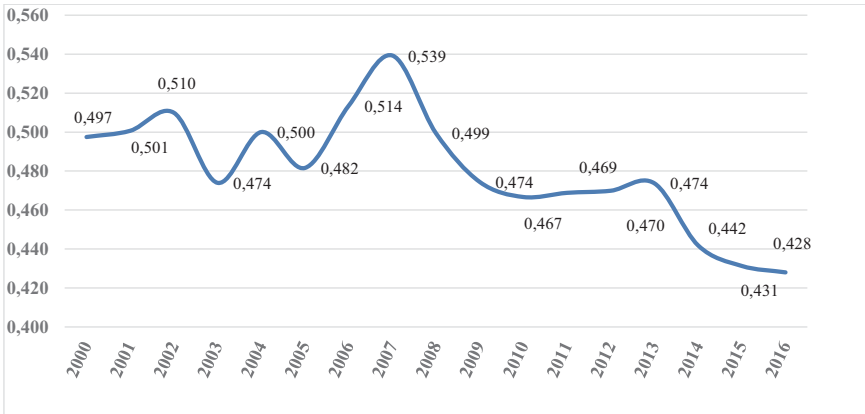

Рис 5. Динаміка інтегрального індексу економічної безпеки за 2000-2015 рр. та авторська оцінка – за 2016 р.

Джерело: побудовано автором за даними табл. 3.

Негативна тенденція, проілюстрована на рис. 5, підтверджує неефективність діючої моделі забезпечення економічної безпеки національної економіки та посилення загроз інвестиційно-інноваційної, соціально-демографічної, фінансової, виробничої та енергетичної безпеки України. Найбільший внесок у падіння інтегрального рівня економічної безпеки національної економіки у 2000-2015 рр. спричинили соціально-демографічна, інноваційно-інвестиційна та зовнішньоекономічна функціональні складові. Позитивною є тенденція до зростання рівня продовольчої та енергетичної безпеки.

Результати розрахунку інтегрального рівня, аналіз динаміки індикаторів та їх відхилення від порогових значень, порівняльна оцінка темпів скорочення або зростання рівня економічної безпеки національної економіки за функціональними складовими стали інформаційним базисом до подальшого виявлення «вузьких місць», розробки регуляторних засад, визначення стратегічних пріоритетів створення безпекового економічного середовища в умовах глобалізації та продукування практичних рекомендацій щодо прийняття державно-управлінських рішень.

П'ятий розділ «**Державна регуляторна політика економічної безпеки національної економіки в умовах глобалізації**» є результуючим і містить авторське бачення трансформацій державної політики економічної безпеки. У цьому розділі розроблено регуляторний механізм забезпечення економічної безпеки національної економіки та запропоновано стратегічні пріоритети створення безпекового економічного середовища України в умовах глобалізації.

Автором доведено, що найбільш небезпечними для життєдіяльності та незалежного функціонування соціально-економічної системи України є виклики глобального перерозподілу дефіцитних ресурсів (енергетичних, земельних, водних) та інтелектуального капіталу.

Визначено, що впровадження високоефективної моделі державної політики економічної безпеки передбачає чітке формулювання концепту (основної ідеї, концепції розвитку галузей національної економіки), стратегічної мети, державних імперативів та послідовно-ітераційну розробку стратегічних пріоритетів, взаємоузгоджених заходів захисту національних економічних інтересів, протистояння або нівелювання викликів і загроз глобального, зовнішньо- та внутрішньоекономічного характеру (рис. 6).

Ефективна державна політика економічної безпеки в умовах глобалізації покликана забезпечити добробут громадян і суспільства в цілому в далекоглядному періоді шляхом відстоювання національних економічних інтересів на міжнародній арені у довгостроковій перспективі. Стратегічною метою, яка підпорядкована концепту державної політики економічної безпеки, є захист національних економічних інтересів, забезпечення економічних свобод суб'єктів господарської діяльності і населення, попередження зовнішніх і внутрішніх викликів та загроз, усунення негативних проявів економічної глобалізації.

Прийняття державно-управлінських рішень з питань захисту національних економічних інтересів та протистояння зовнішнім і внутрішнім загрозам має передувати встановленню державних імперативів, які є магістральними настановами в державній політиці економічної безпеки. Такими імперативами забезпечення економічної безпеки є:

- у внутрішній політиці економічної безпеки – досягнення максимально можливого рівня забезпечення економічної та фінансової самодостатності національного господарства, виробництва товарів і послуг на основі використання й забезпечення національної приналежності економічних ресурсів, недопущення економічно-небезпечного притоку іноземного капіталу в стратегічно важливі галузі, продовження мораторію на купівлю-продаж земель сільськогосподарського призначення терміном на п'ять років, протягом яких необхідно розробити покроковий механізм створення передумов до їх високоефективного використання, зростання вартості, формування потужного внутрішнього інвестора та обмеження зовнішньої експансії;

- у зовнішній політиці економічної безпеки – формування експансійної зовнішньої політики на засадах багатовекторної економічної й фінансово вигідної участі в регіональних європейських, євразійських та афроазійських союзах, багатосторонніх та двосторонніх торговельно-економічних угодах, а також виконання у повному обсязі взятих країною зобов'язань у політичній, економічній, соціальній та екологічній сферах.

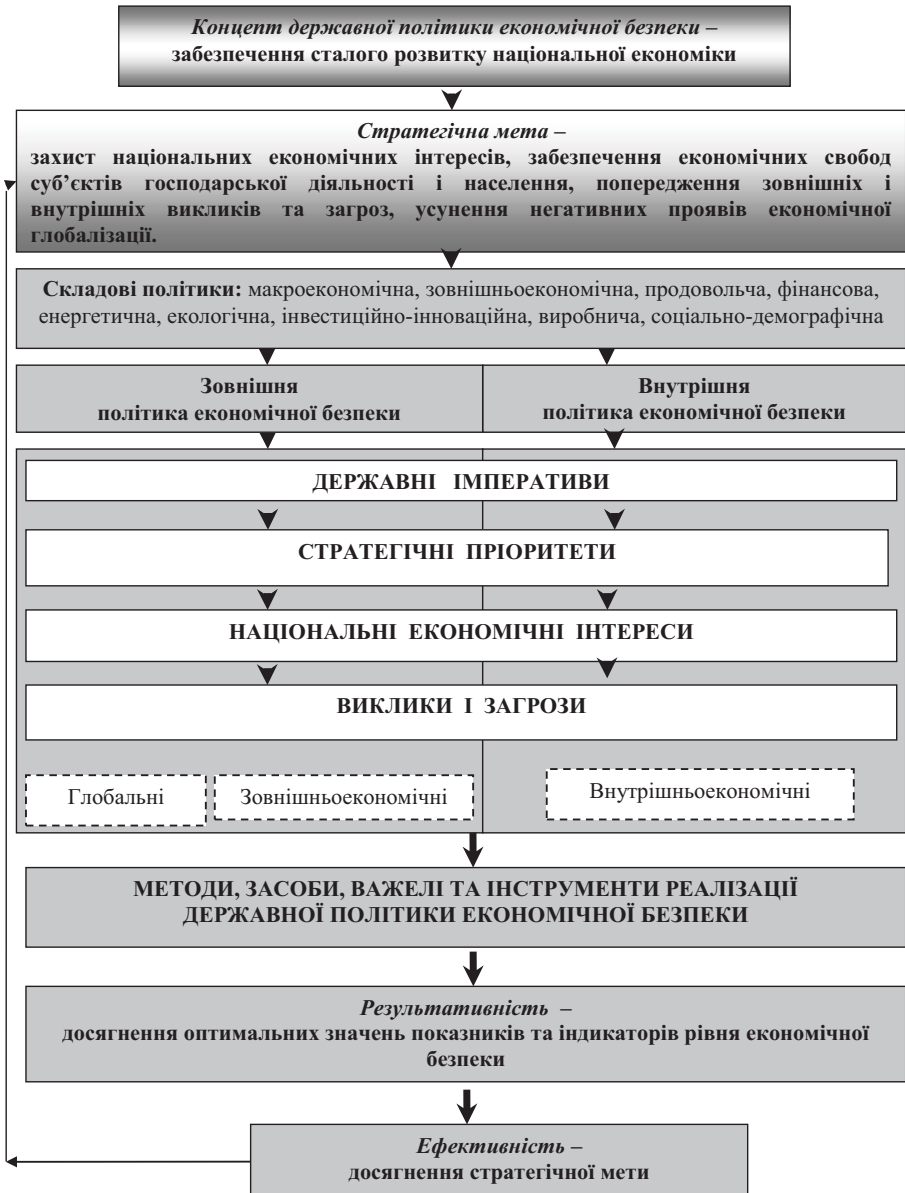

Рис. 6. Модель державної політики економічної безпеки

Джерело: розроблено автором

З метою впровадження державних імперативів автором запропоновано стратегію забезпечення економічної безпеки національної економіки та ініційовано розробку, крім діючих, таких стратегій розвитку за функціональними складовими: соціально-демографічна безпека – відновлення народжуваності, здорового старіння; інвестиційно-інноваційна безпека – науково-технологічного прориву, виховання майбутніх поколінь; енергетична безпека – розвитку альтернативних джерел енергії; екологічна безпека – переробки відходів; фінансова безпека – державної боргової політики; зовнішньоекономічна безпека – захисту вітчизняного виробництва, розвитку високотехнологічного експорту.

Стратегічними пріоритетами за функціональними складовими економічної безпеки визначено:

- за макроекономічною складовою: усунення деформацій у макроекономічних відтворювальних процесах, що полягають у забезпеченні оптимальних пропорцій між інвестиціями і споживанням, темпами зростання заробітної плати і темпами зростання продуктивності праці, темпами оновлення і вибуття основних засобів; утримання інфляції на помірному рівні, недопущення галопуючої інфляції та дефляційних процесів; стимулювання внутрішнього споживання через механізм зростання платоспроможного попиту домогосподарств;

- за продовольчою складовою: оптимізація експорту зернових культур з урахуванням раціонального розподілу їх обсягу між внутрішнім споживанням за умови забезпечення продовольчої безпеки країни, а також запровадження регламентованої державної політики «імпортозаміщення», розвиток аграрного сектора і галузей харчової промисловості на засадах інноваційності; поліпшення структури раціону харчування шляхом забезпечення зростання частки продукції тваринного походження, яка є незначною (849 ккал) і не відповідає загальноприйнятим нормам (1375 ккал);

- за зовнішньоекономічною складовою: впровадження патерналістських заходів підтримки внутрішнього ринку та обмежень щодо імпорту стратегічно важливих сировинних ресурсів (деревина, металобрухт, продукція АПК); відхід від сировинно-орієнтованої експортної структури та зростання частки високотехнологічного експорту; розширення секторально-галузевої та регіональної структури експорту; оптимізація обсягів і секторально-галузевої структури прямих іноземних інвестицій в економіку України; диверсифікація географічної структури експорту зі зростанням присутності України в євразійському просторі; державна підтримка імпортозаміщення та скорочення економічної залежності від імпортних енергоносіїв; підтримка і створення вітчизняних транснаціональних корпорацій із акцентом на агропромисловий комплекс.

- за інвестиційно-інноваційною складовою: залучення до інвестиційного обороту готівкових заощаджень населення, впровадження альтернативних фінансових інструментів концентрації інвестиційних ресурсів; посилення участі вітчизняних освітніх закладів у європейських освітніх програмах; забезпечення супроводу бізнес-структур у розвитку креативних індустрій; інноватизація національного господарства, що передбачає активізацію інноваційної діяльності, зростання частки інноваційно активних підприємств та випуску інноваційної продукції; кластеризація національного господарства із

досягненням синергійного ефекту та сумарного внеску у ВВП виробництва 5-го та 6-го технологічних укладів – 15 – 20 %;

- за енергетичною складовою: забезпечення енергетичної незалежності національної економіки шляхом нарощування власного видобутку паливно-енергетичних ресурсів, посилення контролю за витратами у енергетичній сфері; формування ідеології раціонального використання енергетичних ресурсів; впровадження енергоефективних технологій та нетрадиційних і відновлюваних джерел енергії;

- за фінансовою складовою: проведення бюджетно-податкової реформи у напрямі зменшення рівня податкового навантаження, посилення ролі прямого оподаткування, запровадження прогресивної системи оподаткування доходів фізичних осіб; посилення системи добровільної сплати податків; введення мораторію на внесення змін до податкового законодавства терміном на п'ять років; відмова від політики інфляційного таргетування, встановлення економічно обґрунтованого обсягу золотовалютних резервів; дотримання співвідношення державного боргу до ВВП на рівні 60 %; зниження зовнішньої боргової залежності держави (детінізація, деофшоризація, акумулювання у банківській системі заощаджень домогосподарств, скорочення неповернень господарюючими суб'єктами гарантованого державою боргу, впровадження механізму випуску ОВДП на інвестиційні цілі тощо); оптимізація видаткової частини Державного бюджету, у тому числі дотримання, визначених чинним законодавством обсягів видатків на наукову діяльність; збалансування дохідної і видаткової частини Державного бюджету та оптимізація бюджетного дефіциту на циклічній основі; зменшення рівня доларизації вітчизняної економіки;

- за виробничою складовою: забезпечення самодостатності національного господарства на засадах імпортозаміщення (61% потреб внутрішнього споживання забезпечується імпортними товарами, в той час, за окремими сегментами ринку залежність від зовнішнього постачання становить 100%), розширення вітчизняного виробництва товарів і послуг, враховуючи перспективність та інноваційність розвитку галузі (при цьому основою економічного зростання визначено інформаційну сферу, аграрний сектор, військово-промисловий комплекс, машинобудування); ввести обмеження щодо постачання імпортних товарів сектором державного управління.

- за соціально-демографічною складовою: збільшення народжуваності та досягнення чисельності наявного населення – 80 % до рівня 1990 року; зниження рівня еміграції робочої сили; врегулювання питань пенсійного забезпечення, відновлення довіри населення до недержавних пенсійних фондів;

- за екологічною складовою: запровадження програми державного регулювання щодо будівництва в Україні комплексу сміттєпереробних заводів із повним циклом переробки вторинної сировини, що сприятиме обмеженню шкідливого впливу на навколишнє природне середовище.

Реалізація наведених стратегічних пріоритетів дозволить забезпечити середньорічні темпи приросту ВВП України на рівні 10 відсотків.

Трансформація державної політики економічної безпеки України в контексті наростання зовнішніх викликів і загроз має бути зорієнтована на

усунення ознак недієздатності та формування України як «сильної» інноваційної незалежної держави шляхом впровадження дієвого регуляторного механізму створення безпекового економічного середовища.

ВИСНОВКИ

У дисертації представлено теоретичне узагальнення та авторське бачення наукової проблеми, що полягає в обґрунтуванні теоретико-методологічних засад, систематизації загроз, діагностуванні і проведенні інтегральної оцінки рівня економічної безпеки та розробки на цій основі регуляторного механізму забезпечення економічної безпеки національної економіки і пріоритетних напрямів створення передумов до гарантування безпекового економічного середовища України в умовах глобалізації. Основні висновки та пропозиції автора полягають у наступному:

1. Трансформація системи глобального управління і включення України в світогосподарські процеси боротьби за економічні ресурси та їх перерозподіл містять нові виклики і загрози економічній безпеці національної економіки. Економічна безпека національної економіки є стратегічною складовою національної безпеки і має відносний характер, оскільки завжди існує загроза впливу зовнішніх чинників. Доведено, економічну безпеку слід трактувати як стан захищеності національних економічних інтересів, що забезпечує стійкість національної економіки до внутрішніх і зовнішніх збурень, здатність мінімізувати ризики, які в умовах мінливого зовнішнього середовища набувають критичного характеру. Зміцнення економічної безпеки національної економіки сприяє економічному зростанню у контексті підвищення конкурентоспроможності та належного позиціонування держави у глобальному економічному просторі.

2. З позиції структурно-функціонального підходу виділено функціональну, просторово-регіональну та секторально-галузеву структури економічної безпеки національної економіки. Функціональна структура включає: макроекономічну, зовнішньоекономічну, продовольчу, фінансову, енергетичну, екологічну, інвестиційно-інноваційну, виробничу та соціально-демографічну функціональні складові. Просторово-регіональна структура визначає рівень економічної безпеки національної економіки у відповідній ієрархії: глобальна економічна безпека → міжнародна і регіональна економічна безпека → економічна безпека національної економіки → економічна безпека регіонів країни → економічна безпека корпорацій → економічна безпека громадян (особистості). Секторально-галузева структура включає: економічну безпеку сектору нефінансових корпорацій (реального сектору) та його підсекторів і галузей, сектору фінансових корпорацій (фінансового сектору), сектору загальнодержавного управління, сектору домашніх господарств та сектору некомерційних організацій, що обслуговують домогосподарства.

3. Сформовано системні виклики і загрози економічній безпеці національної економіки. До основних системних загроз віднесено: нівелювання ролі держави в регулюванні соціально-економічних процесів, високий рівень тінізації, у тому числі офшоризації економіки (зростання тіньової економіки, у 2015 р. до 40 % ВВП, тоді як у 2000 р. - 37,2 % ВВП); зниження купівельної

спроможності населення – за межею бідності (критерій ООН – доходи на одну особу менше 5 дол. США на добу за ПКС) знаходиться близько 80 % населення країни; воєнно-політична нестабільність, втрата економічного потенціалу Криму, частини Донецької та Луганської областей; монополізація національних ринків, яка посилюється транснаціонально-експансійними процесами, недобросовісна конкуренція, рейдерство; депопуляція і старіння населення, високий рівень міграції біженців або переміщених осіб (внутрішньої та зовнішньої), стійка еміграція; скорочення та погіршення якості надання суспільних благ (оборона і захист, освіта і наука, культура і спорт, охорона здоров'я) тощо.

До основних внутрішньоекономічних загроз в умовах глобалізації віднесено такі: макроекономічна стагнація – у 2015 році ВВП України становив лише 56,7 % ВВП 1990 р. (у 2015 р. економічне падіння становило 9,9% у порівнянні із 2014 роком), зростання безробіття, стискання інвестиційної активності та погіршення інших макроекономічних показників; енергозатратність ВВП (найвища в Європі, в 2015 р. становила 0,310 кг. ум. палива/дол. США, що майже в три рази перевищує аналогічний показник країн-членів ЄС); погіршення екологічної ситуації; нестабільність національної грошової одиниці, зростання інфляції, яка різко змінюється дефляційними процесами; нестабільність валютного курсу; скорочення доходів населення; вимушена мілітаризація економіки, випереджаюче зростання витрат на утримання армії у видатках Державного бюджету України; зростання боргового навантаження на економіку, дефолтні та переддефолтні ризики; руйнація банківської системи; зростання залежності національної економіки від міжнародних кредиторів тощо.

4. Обґрунтовано, що досягнення високого рівня економічної безпеки національної економіки передбачає впровадження інструментів, принципів, методів і механізмів, які б адекватно захищали національні інтереси держави не порушуючи права і свободи громадян та нівелювали або мінімізували негативні впливи світового масштабу. Ефективна державна політика економічної безпеки базується на регуляторних засадах забезпечення економічної безпеки національної економіки як сукупності принципів, визначених у нормативно-правових документах, правил, норм, методів, важелів та інструментів, що призначені регулювати поведінку суб'єктів економічної діяльності та націлені на вирішення проблем сталого економічного зростання, забезпечення стійкості національної економіки до внутрішніх і зовнішніх загроз, їхнього усунення, здатності мінімізувати ризики в умовах нестійкого глобального середовища.

5. З'ясовано, що своєчасна економічна діагностика і моніторинг функціональних компонент економічної безпеки національної економіки дасть можливість через вжиття дієвих заходів посилити її рівень в цілому. Інтегральне оцінювання рівня економічної безпеки національної економіки доцільно здійснювати за таким алгоритмом: формування бази статистичних даних динамічних рядів і обов'язкове приведення показників у порівнянні для аналізу дані із виключенням ефекту парної кореляції; формування остаточної множини індикаторів; визначення граничних інтервалів порогових значень, в межах яких створюються сприятливі умови функціонування фінансово-

економічної системи; нормування індикаторів із метою приведення їх до безрозмірних величин за методом характеристичних значень та враховуючі показники динамічних рядів; обчислення вагових коефіцієнтів за експертним методом та методом головних компонент із подальшим узгодженням отриманих результатів; розрахунок рівня економічної безпеки в цілому та в розрізі найвагоміших факторних ознак, прогнозування рівня економічної безпеки національної економіки із оцінкою статистичної значущості; верифікація моделі.

6. Запропонований автором алгоритм комплексного інтегрального оцінювання економічної безпеки України дозволив провести компаративний аналіз стану та розвитку економічної системи України у порівнянні із країнами-членами Європейського союзу за основними індикаторами макроекономічної безпеки. Проведені розрахунки дали підставу стверджувати, що Україна за досліджуваний період із 2001-2014 рр. займала останні місця у рейтингу і була віднесена до особливо небезпечних країн макроекономічного розвитку.

7. Виявлено позитивні та негативні чинники впливу глобалізації на економічну безпеку національної економіки. До позитивних чинників впливу віднесено: доступ до світових фінансових ресурсів і можливість їх залучення для проведення системно-структурних реформ реального сектору економіки; вільний рух товарів, робіт, готової продукції, послуг, робочої сили між всіма країнами; обмін новітніми знаннями, участь у міжнародних освітньо-наукових програмах, науково-дослідницькій діяльності. Негативний вплив економічної глобалізації на розвиток національної господарської системи виявляється під дією таких факторів, які підлягають регулюючому втручанням: залежність національної економіки від зовнішніх коливань на фінансових ринках; жорсткі вимоги з боку основних кредиторів України; зростання технологічного та структурного розриву з високорозвиненими країнами; залежність від зовнішньої політики стратегічних партнерів та поглинання транснаціональними компаніями внутрішнього ринку України; відтік інтелектуального капіталу та робочої сили за кордон; розширення можливостей до зростання обсягів тіньової економіки.

8. Доведено, що у секторально-галузевому вимірі система критеріїв забезпечення економічної безпеки має включати інвестиційну, інноваційну та організаційну компоненти. За цими критеріями виявлено, що найвищий рівень економічної безпеки мають сільське господарство та ІТ-сектор. Проведені розрахунки функціональних складових економічної безпеки у регіонально-просторовому вимірі дали можливість визначити регіональні відмінності розвитку територій України та структурувати їх за рівнем економічної безпеки. Пріоритетним напрямом зміцнення рівня економічної безпеки регіонів-аутсайдерів є належне забезпечення фінансової підтримки зі сторони держави, тоді як для регіонів-лідерів доцільним буде запровадження інвестиційно-інноваційної моделі розвитку.

9. Розраховано інтегральний індекс рівня економічної безпеки національної економіки за функціональними складовими. На основі проведених розрахунків визначено, що інтегральний індекс економічної безпеки України, розрахований автором за різними методичними підходами, протягом 2000-2015 рр. демонструє нестійку динаміку. Вкрай небезпечного значення його рівень досягнув

у 2009 р. $-0,446$ (при критичному пороговому $0,400$). У 2012 р. уповільнилось зростання даного індикатора і його рівень знаходився значно нижче порогових показників, що стало однією із причин його загального падіння протягом 2012-2015 рр. Все це підтверджує неефективну макроекономічну модель розвитку та посилення загроз інвестиційно-інноваційної, соціально-демографічної, фінансової, виробничої та енергетичної безпеки України. Проведене автором оцінювання свідчить про несприятливий рівень економічної безпеки України, оскільки всі індикатори перевищують гранично допустимі межі, критичним чинником є те, що в 2014-2015 рр. більшість досліджуваних індикаторів знижується. Загалом, у 2015 р. інтегральний індекс економічної безпеки знизився до $0,402$ проти $0,414$ у 2014 р., що є вкрай негативним та гальмуватиме економічне зростання національної економіки. Найбільший внесок у падіння інтегрального рівня економічної безпеки національної економіки у 2000-2015 рр. спричинили соціально-демографічна, інноваційно-інвестиційна та зовнішньоекономічна функціональні складові. Позитивною є тенденція до зростання рівня продовольчої та енергетичної безпеки.

10. Упровадження високоефективної моделі державної політики економічної безпеки національної економіки в глобалізованому світі передбачає чітке формулювання концепту, стратегічної мети, державних імперативів й послідовно-ітераційну розробку стратегічних пріоритетів, взаємоузгоджених заходів захисту національних економічних інтересів, протистояння або нівелювання викликів і загроз глобального характеру.

Доведено, що основним концептом державної політики має бути забезпечення економічних прав і свобод усіх громадян; стратегічною метою – захист національних економічних інтересів, економічних свобод суб'єктів господарської діяльності і населення; державними імперативами – досягнення максимально можливого рівня економічної та фінансової самодостатності національного господарства, виробництва товарів і послуг на основі використання й забезпечення національної приналежності економічних ресурсів, недопущення економічно-небезпечного притоку іноземного капіталу в стратегічно важливі галузі, продовження мораторію на купівлю-продаж земель сільськогосподарського призначення терміном на п'ять років, протягом яких необхідно розробити покроковий механізм створення передумов до їх високоефективного використання, зростання вартості, формування потужного внутрішнього інвестора та обмеження зовнішньої експансії.

11. Розроблено основні пріоритети державної політики у сфері економічної безпеки національної економіки, спрямовані на забезпечення самодостатності національного господарства шляхом впровадження державних регуляторних засад. Такими пріоритетами мають стати: імпортозаміщення та розширення вітчизняного виробництва товарів і послуг з одночасним формуванням високотехнологічної експортно-орієнтованої структури промисловості інноваційно-кластерного типу; реструктуризація сировинної структури експорту у напрямі виробництва продукції кінцевого призначення з високою доданою вартістю, розширення і диверсифікація географії експорту товарів і послуг; стимулювання внутрішнього споживання через механізм зростання платоспроможного попиту домогосподарств; усунення деформацій у

макроекономічних відтворювальних процесах, що полягають у забезпеченні оптимальних пропорцій між інвестиціями і споживанням, темпами зростання заробітної плати і темпами зростання продуктивності праці, темпами оновлення і вибуття основних засобів; забезпечення енергетичної незалежності національної економіки шляхом нарощування власного видобутку паливно-енергетичних ресурсів та енергозберігаючих технологій; зниження зовнішньої боргової залежності держави шляхом активізації внутрішніх фінансових ресурсів, збалансування доходної і видаткової частини Державного бюджету та оптимізації бюджетного дефіциту; стримування інфляції та недопущення дефляційних процесів; забезпечення децентралізації, політичної і соціально-економічної стабільності адміністративно-територіальних одиниць та їх належного ресурсного забезпечення; впровадження дієвих механізмів антимонопольного законодавства.

12. Визначено, що у довгостроковій перспективі індикативними показниками результативності реалізації пріоритетів державної політики забезпечення економічної безпеки національної економіки є досягнення відповідних безпекових критеріїв, а саме: у європейському безпековому економічному середовищі послідовний перехід із кластеру «небезпечні країни» із індексом 13,4 до кластеру «країни з середнім рівнем економічної безпеки», та у довгостроковій перспективі до групи країн, які охарактеризовані як «економічно безпечні»; досягнення індексу людського розвитку на рівні 0,9 за рахунок зростання тривалості життя населення та підвищення ВВП на душу населення; підвищення рейтингу глобальної конкурентоспроможності за субіндикаторами «етика і корупція», «право власності», «зловживання впливом державних інституцій», «марнотратство державних витрат», «безпека», «корпоративна етика», «підзвітність»; зростання рівня індексу екологічної сталості (Environmental Performance Index) на 30 позицій; підвищення позицій України у міжнародному рейтингу простоти введення бізнесу за індикатором «Сплата податків» не менше, ніж на 20 позицій із одночасним зниженням частки тіньового бізнесу до 25 %; посилення рівня соціально-демографічної безпеки; забезпечення середньорічного приросту ВВП України на рівні 10 % за рахунок підвищення доданої вартості реального сектору економіки та розвитку високотехнологічного сектору.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії

1. Тимошенко О. В. Економічна безпека національної економіки в умовах глобалізації : Монографія / О. В. Тимошенко. – Київ: ТОВ «Наш Формат», 2016. – 384 с. (16,4 д.а.)
2. Тимошенко О. В. Економіка, управління та облік нерухомості : Монографія / Г. Ю. Олійник, В. В. Гуляницький, Т. І. Лозова, Т. І. Горенко, О. В. Тимошенко. – К., 2013. – 327 с. *Особистий внесок: Розділ 1. Економіка управління та облік корпоративним нерухомим майном. Автором висвітлено ключові проблеми інтеграційних процесів як фактору розвитку економіки України, проаналізовано оціночну діяльність нерухомості. (14,8 д.а)*

3. Тимошенко О. В. Експертна оцінка встановлення вагових коефіцієнтів для розрахунку рівня економічної безпеки держави : Монографія / О. В. Тимошенко // *Economic security and protection of information: theory, methodology, practice: Collective monograph.* – Pegasus Publishing, Lisbon, Portugal, 2016. – С. 73–84. [Міжнародна бібліографічна база РІНЦ; ISBN] *Особистий внесок: розроблено анкету експертної оцінки встановлення вагових коефіцієнтів для розрахунку рівня економічної безпеки держави. (0,5 д.а.)*

4. Тимошенко О. В. Систематизація показників, методів та індикаторів економічної безпеки держави : Монографія / О. В. Тимошенко // *Economic security and protection of information: theory, methodology, practice: Collective monograph.* – Edison Magi, Roma, Italy, 2016. – С. 75–91. *Особистий внесок: систематизовано методологічні та прикладні підходи до оцінювання рівня економічної безпеки національної економіки, виокремлено основні показники, індикатори економічної безпеки та обґрунтовано їх порогові значення. [Міжнародна бібліографічна база РІНЦ; ISBN]. (0,7 д.а.)*

Статті у наукових фахових виданнях України:

5. Тимошенко О. В. Роль прямих податків у фінансовій політиці держави // *Формування ринкових відносин в Україні: Зб. наук. пр. - К., 2006. – Випуск 2 (57).* – С. 30–35.

6. Тимошенко О. В. Оцінка податкового навантаження на юридичних та фізичних осіб // *Формування ринкових відносин в Україні: Зб. наук. пр. – К., 2006. – Випуск 3 (58).* – С. 128–132.

7. Тимошенко О. В. Особливості оподаткування суб'єктів малого бізнесу // *Формування ринкових відносин в Україні: Зб. наук. пр. – К., 2006. Випуск 4 (59).* – С. 13–17.

8. Тимошенко О.В. Перспективи інтеграції української економіки в Європейський Союз // *Формування ринкових відносин в Україні: Зб. наук. пр. – К., 2007.-Випуск10 (59).* – С. 25–31.

9. Тимошенко О. В. Вплив входження іноземного капіталу у банківську систему України // *Фінансова система України. Збір. наук. праць. – Острого: Вид-во Національного університету «Острозька академія». – 2007. – Випуск 9. – Частина1. – С. 25–51.*

10. Тимошенко О. В., Деревко О. С. Регулювання діяльності банків України в контексті євроінтеграційного розвитку // *Вісник ДДФА, Серія «Економічні науки», № 2, 2007. – С. 105–113. Особисто автором оцінено вплив іноземного капіталу на функціонування та капіталізацію банківських установ в Україні.*

11. Тимошенко О. В. Аналіз напрямів трансформації податкової системи України з урахуванням факторів податкової конкуренції та податкової уніфікації // *Зовнішня торгівля: право та економіка. – 2008. – № 6 (41).* – С. 21–30.

12. Тимошенко О. В. Теоретичні підходи до формування сутності поняття «економічна безпека» / О. В. Тимошенко // *Формування ринкових відносин в Україні. Збір. наук. праць. – 2014. – Вип. № 6 (157) – С. 28–34.*

13. Тимошенко О. В. Фінансова децентралізація як напрям посилення економічної безпеки регіонів / О. В. Тимошенко // Економіка та регіон: Наук. вісник ПНТУ ім. Ю. Кондратюка. – 2016. – Вип. №1 (56). – С. 82–90.

14. Тимошенко О. В. Система економічної безпеки національної економіки та комплексний механізм її забезпечення / О. В. Тимошенко // Економіка і менеджмент: Наук. вісник Міжнародного гуманітарного університету. – 2016. – Вип. № 17. – С. 56–61.

15. Тимошенко О. В. Моделювання залежностей економічної безпеки від реалізації фінансової політики України / О. В. Тимошенко // Економіка і менеджмент: Наук. вісник Міжнародного гуманітарного університету. – 2016. – Вип. № 19. – С. 40–44.

16. Тимошенко О. В. Стратегічні пріоритети створення безпекового економічного середовища України в умовах глобалізації / О. В. Тимошенко // Економ. вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2016. – Вип. № 3 (03). – С. 66–72.

17. Тимошенко О. В. Підходи до визначення вагових коефіцієнтів інтегральних індексів економічної безпеки національної економіки / О. В. Тимошенко, К. І. Коцюбівська // Причорноморські економічні студії. – 2016. – Вип. № 8. – С. 225–230. *Особисто автором обгрунтовано основні позитивні та негативні наслідки використання методу експертного опитування при знаходженні вагових коефіцієнтів інтегрального індексу економічної безпеки національної економіки.*

Статті у виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз:

18. Тимошенко О. В. Методичні підходи до оцінювання рівня економічної безпеки держави / О. В. Тимошенко // Бізнес-інформ – 2014. – № 6 – С. 32–37. [*Ulrich's web Global Serials Directory (США); Research Papers in Economics (США); PИИЦ; Index Copernicus (Польща); Directory of Open Access Journals; Cite Factor (США); Academic Journals Data base (Швейцарія); Get Info (Німеччина); BASE (Німеччина); Info Base Index; Open AIRE (Європейський Союз); World Cat; SUNCAT Union Catalogue (Велика Британія); COPAC Union Catalogue (Велика Британія)*]

19. Тимошенко О. В. Основні напрями зміцнення економічної безпеки / О. В. Тимошенко // Проблеми економіки – 2014. – № 2 – С. 154–160. [*Ulrichs web Global Serials Directory (США); PИИЦ; Index Copernicus (Польща); Directory of Open Access Journals; EBSC Ohost (США); Cite Factor (США); Academic Journals Database (Швейцарія); Get Info (Німеччина); COPAC Union Catalogue (Велика Британія); Соціонет (Росія); J-Gate (Індія); Directory of Research Journals Indexing; Академія Google (США); Research Bible (Японія)*]

20. Тимошенко О. В. Вплив системи оподаткування підприємств на економічну безпеку держави / О. В. Тимошенко // Бізнес-інформ – 2014. – № 9. – С. 234–240. [*Ulrich's web Global Serials Directory (США); Research Papers in Economics (США); PИИЦ; Index Copernicus (Польща); Directory of Open Access Journals; Cite Factor (США); Academic Journals Data base (Швейцарія); Get Info (Німеччина); BASE (Німеччина); Info Base Index; Open AIRE (Європейський*

Союз); *World Cat*; *SUNCAT Union Catalogue* (Велика Британія); *COPAC Union Catalogue* (Велика Британія)]

21. Тимошенко О. В. Досвід європейських країн щодо формування та забезпечення фінансово-економічної безпеки держави / О. В. Тимошенко // *Економіка та держава*. – 2015. – № 4. – С. 52–57. [Фахове видання; міжнародна наукометрична база *SIS*]

22. Тимошенко О. В. Європейські критерії оцінки боргової безпеки / О. В. Тимошенко // *Актуальні проблеми економіки*. – 2015. – № 7 (169). – С. 366–377. [Фахове видання; міжнародні наукометричні бази: *Sci Verse Scopus by Elsevier*; *Index Copernicus*; *EBSCO host*; *Ulrich's Periodicals Directory*; *Econ Lit*; *Cabell's Directories*; *ABI/Inform (by Pro Quest)*]

23. Тимошенко О. В. Грошово-кредитна та валютна безпека в системі національної економіки / О. В. Тимошенко // *Економіка і фінанси: Збір. наук. праць*. – 2015. – Вип. № 5. – С. 79–91. [Міжнародна наукометрична база: *РИНЦ*; *Index Copernicus International*]

24. Тимошенко О. В. Економічна безпека у системі науки про економіку: основні наукові школи / О. В. Тимошенко // *Економічний простір: Збір. наук. праць*. – № 104. – Дніпропетровськ: ПДАБА, 2015. – С. 5–19. [Міжнародна наукометрична база: *РИНЦ*; *Index Copernicus International*]

25. Тимошенко О. В. Методологічні засади рейтингування країн Європейського Союзу за показниками макроекономічної безпеки / О. В. Тимошенко // *Проблеми економіки*. – 2015. – № 4. – С. 62–72. [Ulrichs web *Global Serials Directory* (США); *РИНЦ*; *Index Copernicus* (Польща); *Directory of Open Access Journals*; *EBSCO host* (США); *Cite Factor* (США); *Academic Journals Data base* (Швейцарія); *Get Info* (Німеччина); *COPAC Union Catalogue* (Велика Британія); *Соціонет* (Росія); *J-Gate* (Індія); *Directory of Research Journals Indexing*; *Академія Google* (США); *Research Bible* (Японія)]

26. Тимошенко О. В. Вплив глобалізації на економічний розвиток держави / О. В. Тимошенко // *Актуальні проблеми економіки*. – 2016. – № 6 – С. 46–54. [Фахове видання; міжнародні наукометричні бази: *Sci Verse Scopus by Elsevier*; *Index Copernicus*; *EBSCO host*; *Ulrich's Periodicals Directory*; *Econ Lit*; *Cabell's Directories*; *ABI/Inform (by Pro Quest)*]

27. Тимошенко О. В. Економічна безпека України в регіональному вимірі / О. В. Тимошенко // *Вчені записки університету КРОК*. – 2015. № 1 (1997). – С. 56–66. [Фахове видання; міжнародна наукометрична база: *РИНЦ*]

28. Тимошенко О. В. Використання інтегральної моделі оцінки економічної безпеки держави та її основних функціональних компонентів / О. В. Тимошенко // *Актуальні проблеми економіки*. – 2016. – № 9 – С. 95–108. [Фахове видання; міжнародні наукометричні бази: *Sci Verse Scopus by Elsevier*; *Index Copernicus*; *EBSCO host*; *Ulrich's Periodicals Directory*; *Econ Lit*; *Cabell's Directories*; *ABI/Inform (by Pro Quest)*]

29. Тимошенко О. В. Проблеми створення та реалізації механізму забезпечення економічної безпеки національної економіки / О. В. Тимошенко // *Економіка та право: серія економіка*. – 2016. – № 6. – С. 157–162. [міжнародна наукометрична база: *elibrary.ru*; *РИНЦ*; *Thomson Reuters – Web of Science*; *Elsevier – Scopus*.]

Статті у виданнях іноземних держав:

30. Tymoshenko O. V. Threats and opportunities of globalization processes towards strengthening the economic security of the country / Tymoshenko O. V. // *Science and Education a New Dimension. Economics*, 2015, 1(72). – P. 17–20. [*Index Copernicus; Global impact factor (GIF); Scientific Journal Impact Factor (SJIF); International Scientific Indexing (ISI); Directory of Research Journal Indexing (DRJI); Ulrich's Web Global Serials Directory; Union of international associations yearbook*]

31. Тимошенко О. В. Сучасні проблеми зовнішньоекономічної безпеки України та напрями їх подолання / О. В. Тимошенко // *Nowoczesna edukacja: filozofia, innowacja, doświadczenie* – Nr 2. – Łódź : Wydawnictwo Naukowe Wyższej Szkoły Informatyki i Umiejętności. – 2015. – С. 103–108.

Публікації у збірниках матеріалів наукових і науково-практичних конференцій:

32. Лондар С. Л., Тимошенко О. В. Проблеми розвитку банківського сектору України. Забезпечення капіталізації банків. // *Актуальні проблеми розвитку банківського сектору в Литві, Латвії, Польщі, Росії і Україні: Матеріали міжнародної конференції*. – Душники, жовтень 2006. – СПб.: Вид-во Санкт-Петербурзького університету економіки і фінансів, 2007. – С. 92–102. *Особисто автором розроблено заходи щодо підвищення капіталізації банківських установ.*

33. Тимошенко О. В. Сучасні тенденції інтеграційного розвитку банківсько-кредитної системи України // *Фінансове забезпечення економічного і соціального розвитку суспільства: Тези міжнародної науково-практичної конференції*. Дніпропетровськ, 23 березня 2007 р. – Дніпропетровськ: ДДФА, 2007. – С. 173–174.

34. Тимошенко О. В. Особливості мобілізації державних доходів у координатах світового фінансового простору // *Збірник конференції. Інститут проблем трансформації*. – 2009. – С. 118–121.

35. Тимошенко О. В., Мельник І. Ю. Формування інноваційного потенціалу країни // *Проблеми та перспективи розвитку інноваційної діяльності в Україні: Матеріали V Міжнародного бізнес-форуму (Київ, 22 березня 2012 р.)* / відп. ред. А. А. Мазаракі – К.: КНТЕУ, 2012. – С. 180–182. *Особисто автором запропоновано напрями підвищення інноваційного потенціалу України, досліджено вплив вищих навчальних закладів на створення безпечового економічного середовища України.*

36. Тимошенко О. В. Формування та оцінка показників економічної безпеки України / О. В. Тимошенко // *Збірник тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції «Стратегії розвитку інформаційного, культурно-освітнього та економічного простору України»*. – К.: Видавництво КНУКіМ – 2014. – С. 63–66.

37. Тимошенко О. В. Методологічні засади групування країн для оцінки економічної безпеки / О. В. Тимошенко // *Сучасна наука: теорія і практика: матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 27-28 листопада 2015 р.)* / ГО «Інститут освітньої та молодіжної

політики»; Науково-навчальний центр прикладної інформатики НАН України. – Запоріжжя : ГО «ІОМП», 2015. – С. 105–107.

38. Тимошенко О. В. Роль неолиберальной политики в укреплении экономической безопасности Украины / О. В. Тимошенко // Актуальные вопросы экономических наук: сборник материалов XLVII Международной научно-практической конференции / Под общ. ред. С.С. Чернова. – Новосибирск издательство ЦРНС, 2015. – С.170–174.

39. Тимошенко О. В. Типологія регіонів України за рівнем економічної безпеки / О. В. Тимошенко // Шляхи вдосконалення економічного потенціалу країни: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 19-20 лютого 2016 р.). – К.: ГО «Київський економічний науковий центр», 2016. – С. 35–37.

40. Тимошенко О. В. Теоретико-методологічні засади оцінювання економічної безпеки держави / О. В. Тимошенко // Актуальні проблеми економіки 2015–2016: [матеріали IX-ої міжнародної наукової конференції, Київ, 19 лютого 2016 року] / за наук. ред. д.е.н., проф. М. М. Єрмошенка. – К. : НАУ, 2016. – С. 63–66.

41. Тимошенко О. В. Оцінка макроекономічної безпеки країн-членів Європейського Союзу / О. В. Тимошенко // Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми та перспективи розвитку економіки в умовах глобальної нестабільності», 10-12 грудня 2015 р. – Кременчук, 2015 – С. 552–554.

42. Тимошенко О. В. Особливості побудови моделей забезпечення економічної безпеки національної економіки /О. В. Тимошенко, В. О. Навродський // Конкурентоспроможність національної економіки: Матеріали XVI Міжнародної науково-практичної конференції, 7-8 квітня 2016 р. – К., 2016. – С. 58–63. *Автором запропоновано функціональні складові інтегрального індексу економічної безпеки національної економіки для розробки багатокритеріальної моделі її прогнозування.*

43. Тимошенко О. В. Механізм забезпечення економічної безпеки національної економіки / О. В. Тимошенко // Інформаційна та економічна безпека (INFECO-2016): матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції, м. Харків, 28-30 квітня 2016 року. – К. : УБС НБУ, 2016. – С. 105 – 108.

44. Тимошенко О. В. Систематизація методів та індикаторів оцінки економічної безпеки держави / О. В. Тимошенко // Соціально-економічний розвиток України: загрози та виклики в умовах трансформаційних змін: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 29-30 квітня 2016 р.). – Одеса : ОНУ імені І.І. Мечникова, 2016. – С. 85–87.

45. Тимошенко О. В. Загрози економічній безпеці України в умовах глобалізації / О.В. Тимошенко // Теорія та практика реформування економічних систем: II Міжнародний науковий форум «New economics» 1-11 листопада 2015 р. Краків-Париж-Відень.

46. Тимошенко О. В. Роль фіскальної децентралізації у зміцненні економічної безпеки держави / О. В. Тимошенко // Науковий диспут: питання економіки та фінансів: збірник тез наукових робіт V Міжнародної науково-

практичної конференції (Київ-Будапешт-Відень) «26» лютого 2016 року / Фінансово-економічна наукова рада, 2016. – С. 44–47. – [Електронний доступ] <http://www.inter-nauka.com/issues/conf-2016/february1/891>

47. Тимошенко О. В. Економічна безпека України в умовах відкритості економіки / О. В. Тимошенко // Реструктуризація глобального простору: історичні імперативи та виклики. Тези доповідей V міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 19 травня 2016 р.). – С. 107–110.

48. Тимошенко О. В. Сучасна модифікація структурних складових економічної безпеки держави / О. В. Тимошенко // Інформаційні технології в культурі, мистецтві, освіті, науці, економіці та бізнесі: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. – Ч.2. – Київ: Видавничий центр КНУКіМ, 2016. – С. 214–218.

49. Тимошенко О. В. Економічна глобалізація та її вплив на економічну безпеку: досвід зарубіжних країн / О. В. Тимошенко // Теорія і практика сучасної економіки: Матеріали XVI Міжнародної науково-практичної конференції: 19 листопада 2015 року, у 2 Т./ Відповідальний редактор Вяткін П.С. – Черкаси: ЧДТУ, – 2015. – Т.1. – С. 52–54.

АНОТАЦІЯ

Тимошенко О. В. Регуляторні засади забезпечення економічної безпеки національної економіки. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – Економіка та управління національним господарством. – ВНЗ «Національна академія управління», м. Київ, 2016.

Проведено теоретико-методологічне узагальнення та запропоновано нове вирішення наукового завдання, яке полягає в комплексній розробці регуляторних засад забезпечення економічної безпеки національної економіки, спрямованих на підвищення її рівня, досягнення оптимальних значень індикаторів економічної безпеки та створення безпекового економічного середовища України на засадах збереження територіальної цілісності, економічного суверенітету та в умовах макроекономічної нестабільності й глобалізації.

Виявлено вплив процесів глобалізації на економічну безпеку національної економіки та запропоновано комплекс заходів щодо протистояння негативним проявам економічної глобалізації та зростання відкритості економіки.

Обґрунтовано науково-методичний підхід до оцінювання інтегрального рівня економічної безпеки національної економіки, який є інформаційним базисом до подальшої розробки регуляторних засад та прийняття державно-управлінських рішень.

Розроблено регуляторний механізм забезпечення економічної безпеки національної економіки, реалізація якого дозволить зберегти національну приналежність стратегічно важливих земельних і енергетичних ресурсів, впровадити модель сталого економічного зростання та сформувати високотехнологічну інноваційну національно-господарську систему, стійку до зовнішніх збурень і загроз.

Ключові слова: економічна безпека, регуляторні засади, державне регулювання, державна політика економічної безпеки, безпекове економічне середовище, механізм економічної безпеки, національні економічні інтереси, загрози економічній безпеці.

АННОТАЦИЯ

Тимошенко Е.В. Регуляторные основы обеспечения экономической безопасности национальной экономики. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени доктора экономических наук по специальности 08.00.03 – Экономика и управление национальным хозяйством – ВУЗ «Национальная академия управления», г. Киев, 2016.

В диссертационной работе осуществлено теоретико-методологическое обобщение и предложено новое решение важной научной проблемы, которая заключается в разработке регуляторных принципов обеспечения экономической безопасности национальной экономики, направленных на повышение ее уровня, достижения оптимальных значений основных индикаторов экономической безопасности в контексте гарантирования территориальной целостности, экономического суверенитета и в условиях макроэкономической нестабильности.

Исследовано и выявлено влияние процессов глобализации на экономическую безопасность национальной экономики и предложено комплекс рекомендаций по противостоянию негативным проявлениям экономической глобализации и открытости экономики.

Обоснован научно-методологический подход к анализу интегрального уровня экономической безопасности национальной экономики, который является информационным базисом к дальнейшей разработке регуляторных принципов и принятию государственно-управленческих решений.

Результаты диагностических оценок позволили сформировать научные гипотезы относительно влияния основных функциональных составляющих на интегральный уровень экономической безопасности и выделить факторы, которые существенно препятствуют разработке регулирующих норм, направленных на защиту национальных интересов в экономической сфере.

Предложено высокоэффективную модель государственной политики экономической безопасности национальной экономики в условиях глобализации, которая предусматривает четкое формирование концепта, стратегической цели, государственных императивов и последовательно-итерационную разработку стратегических приоритетов, направленных на противостояние или нивелирование рисков и угроз глобального характера.

Обоснованы основные приоритеты обеспечения и гарантирования экономической безопасности в разрезе функциональных составляющих: макроэкономической, продовольственной, инвестиционно-инновационной, социально-демографической, внешнеэкономической, экологической, энергетической, производственной, финансовой.

Обосновано, что основным концептом государственной политики есть обеспечение прав и свобод всех граждан; стратегической целью – защита национальных экономических интересов, экономических свобод субъектов

хозяйственной деятельности и населения; государственными императивами – достижение экономической самодостаточности и формирование многовекторного экономического сотрудничества.

Предложен регуляторный механизм гарантирования экономической безопасности национальной экономики, реализация которого позволит сберечь национальную принадлежность стратегически важных земельных и энергетических ресурсов, внедрить модель сбалансированного экономического развития и сформировать инновационную национальную экономическую систему, стойкую к экономическим внешним рискам и системным угрозам.

Ключевые слова: экономическая безопасность, государственное регулирование, государственная политика экономической безопасности, механизм экономической безопасности, национальные экономические интересы, риски и угрозы экономической безопасности.

SUMMARY

O.V. Tymoshenko Regulatory Framework for Ensuring the Economic Security of the National Economy. – Manuscript copy.

The dissertation for the doctor's degree in Economics, specialty 08.00.03 – Economics and Management of National Economy – Higher Educational Institution “National Academy of Management” Kyiv, 2016

A theoretical and methodological generalization was made, and a new solution of a scientific problem was proposed. The solution lies in the overall development of regulatory framework for ensuring the economic security of the national economy aimed at increasing its level, achieving optimal values of the economic security indicators and creating secure economic environment of Ukraine based on the principles of territorial integrity, economic sovereignty and under the conditions of macroeconomic instability and globalization.

The influence of globalization on the economic security of the national economy was found out, and the complex of measures to confront the negative manifestations of both economic globalization and growth of economy openness was suggested.

A scientific and methodical approach to evaluate an integral level of the economic security of the national economy, which is an information base for further development of regulatory framework and making of government and managerial decisions, was justified.

A regulatory mechanism aimed at ensuring the economic security of the national economy was developed. Its implementation will allow preserving the national identity of strategically significant land and energy resources, implementing a model of sustainable economic growth and creating the high-tech innovative national economic system resistant to external disturbances and threats.

Keywords: economic security, regulatory framework, government control, state policy of economic security, secure economic environment, economic security mechanism, national economic interests, threats to the economic security.

Відповідальний за випуск
доктор економічних наук, професор
Єрохін Сергій Аркадійович

Підписано до друку 21.11.2016 року. Формат 60х84/16
Папір офсетний. Друк офсетний.
Умов. друк. арк. 1,9. Обл.-вид. арк. 1,8. Тираж 100 прим.
Зам. №74.

Надруковано в друкарні «Наш формат»
М. Київ, вул. Фрунзе, 86

